

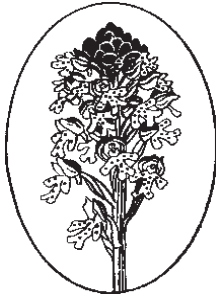

Krutbrännaren

Nr 2-3 • 2002 • Årg. 11

ÖLANDS BOTANISKA FÖRENING

Krutbrännaren

Årgång 11, 2002 nr. 2-3.

ISSN 1103-2839

Tidskriften utges av Ölands Botaniska Förening.

Medlemsavgiften för 2002 är 80:- och för familjemedlemmar 10:- (för i utlandet bosatta dock 110:-). Beloppet sättes in på föreningens postgironummer 636 59 31-2. Medlemmar erhåller tidskriften *Krutbrännaren*. För endast prenumeration är avgiften 110:-. Äldre nummer av tidskriften kan beställas från Thomas Gunnarsson till ett pris av 25:- per nummer.

Redaktionen består av Thomas Gunnarsson (red.) och Håkan Lundkvist (ansv. utg.).

Manuskript och synpunkter skickas till Thomas Gunnarsson (adress se nedan).

Adressändringar och frågor om distribution tillskrives Thomas Gunnarsson (adress se nedan).

Föreningsärenden och frågor därom kan tillskrivas någon ur styrelsen:

Ulla-Britt Andersson (ordf.)
Kummelvägen 12, 386 92 Färjestaden.
Tel. 0485 / 332 24 E-post: se Thomas Gunnarsson

Tommy Knutsson (v.ordf.)
Ned. Västerstad 111, 380 62 Mörbylånga.
Tel. 0485 / 420 14

E-post: tommy.knutsson@mailbox.hogia.net

Thomas Gunnarsson (sekr.)
Kummelvägen 12, 386 92 Färjestaden.
Tel. 0485 / 332 24

E-post: thomas_gunnarsson@telia.com

Björn Folkesson (kassör)
Jämjö, 387 93 Borgholm.

Tel. 0485 / 56 01 47
E-post: bjorn.folkesson@hs.lrf.se

"Ölands svampflora"

Ett pågående projekt där vi försöker kartlägga svampfloran på Öland. Avsikten är att få fram så kompletta sockenfloror som möjligt för att därigenom få en bild över arternas utbredning och frekvens. Är du intresserad så skriv eller ring till Tommy Knutsson.

Keneth Erlandsson
Fatabursvägen 11 A, 393 53 Kalmar.
Tel. 0480 / 198 46

Elna Hultqvist
Slottgatan 23, 387 32 Borgholm.
Tel. 0485 / 106 24 E-post: elna.hultqvist@swipnet.se

Thomas Johansson
Jutnabbevägen 19, 392 36 Kalmar
Tel. 0480 / 695 79

E-post: johansson.thomas@telia.com

Håkan Lundkvist
Frösslunda 3080, 380 62 Mörbylånga.
Tel. 0485 / 440 83 E-post: hakan.lundkvist@telia.com

Helena Lager
St. Bunneby 3024, 380 62 Mörbylånga.
Tel. 0485/440 69

E-post: helena.lager@home.se

Projekt Ölands hotade växter

Hjälp oss inventera sällsynta och hotade växter på Öland. Vill du ha en aktuell rödlista, eller äldre fynduppgifter som behöver kontrolleras skriv eller ring till Thomas Gunnarsson.

Omslagsbild: Timjansnyltrot *Orobanche alba*. Illustration ur Mossberg & Stenberg "Den Nordiska Floran"

Botanikdagar i Skåne 2002

av Ulla-Britt Andersson & Thomas Gunnarsson, Ingrid & Lennart Johnsson

Årets botanikdagar var förlagda till Skåne med inkvartering på Frostavallen nära Höör i mitten av Skåne. Vård var Lunds botaniska förening som stod för allt praktiskt och guidade på de olika turerna. Ett 80-tal personer från hela landet deltog, vi delades in i två grupper som besökte samma lokaler i två olika bussar. Från Öland deltog artikelförfattarna och här följer en resumé av 5 dygn späckade med botaniska upplevelser.

26 juni

Vi avreste på morgonen och mellanlandade på **Tosteberga ängar** i nordöstra Skåne. På denna lokal har fältnocken *Tephrosieris integrifolia* en av sina få kvarvarande lokaler. Den var tyvärr överblommad men var ändå lätt att få ögonen på med sina gnistrande vita hårpenslar i jämförelse med *Pilosella*-arternas mer gråvita penslar. Vi såg ett 10-tal fältnockor som utmärkte sig med mörkgröna, lite glänsande blad. En växt som saknas på Öland är lundstarr *Carex montana* som avslöjade sig med ljusgröna tuvor där enstaka honax sågs med ludna fruktgömmen. Även kärrull *Eriophorum gracile* saknas på Öland, den är klart spensligare än gräsull *Eriophorum latifolium*, har liksom denna sträva fruktskaft men axfjället är flernervigt. I Skåne räknas älvväxing *Sesleria uliginosa* som en exklusiv art men för oss ölänningar var den förstås trivial.

Därefter besökte vi **Lyngsjö sandfält**, landets enda växtplats för sandnörel *Minuartia viscosa*. Efter lite krypande lyckades vi finna åtminstone fem exemplar av den sällsynta växten varav ett fortfarande var i blom. Den största var ca 5

Fältnocka *Tephrosieris integrifolia* Bild ur J. Lid "Norsk og svensk flora"

cm hög, glandelhårig, violetternad och hade foderblad som var brett hinnkantade. Ute på det betade sandfältet växte spenslig ullört, sandkrassing och borsttåtel (*Logfia minima*, *Teesdalia nudicaulis*, *Cornynephorus canescens*). I vägkanten norr om sandfältet fann vi sandglim, tofsäxing, sandsvingel och hedblomster (*Silene conica*, *Koeleria glauca*, *Festuca polesica*, *Helichrysum arenarium*).

På vägen mot Frostavallen passerade vi flera stora bestånd av pestskräp *Petasites hybridus* som också saknas på Öland. Framme på Frostavallen installerade vi oss på våra rum och efter middagen fick vi höra två föredrag; Henrik Johansson berättade och visade bilder från tidigare botanikdagar i Skåne, fältutrustningen i början av seklet skiljer sig en hel del från dagens. Åke Svensson visade ett kollage av mer eller mindre ovanliga växter som hittats på skånska soptippar.

27 juni

Dagen ägnades åt **Kullabygdens flora** och ledare var Henrik Johansson och Rikard Åkesson. Den sistnämnda håller på med en inventering av Kullabygdens flora som en uppföljning till John Krafts "Flora i Brunnby socken med Kullaberg" utgiven 1982.

Första stoppet var söder om **Viken och naturreservatet Domsten**. Regnet öste ner och vinden piskade på från havet. Här växte den mycket sällsynta jättefräken *Equisetum telmateia* i ett silkjär vid stranden. Närmaste växtplats är ön Ven i Öresund. Jättefräken stack upp sina mörkgröna stänglar med teckningar i svart och vitt ur den fuktiga sanden. I närheten fanns en lokal för lindbjörnbär *Rubus tiliaster* som vi studerade med viss försiktighet. Vi

passerade **Mölle** och vid utsikten på italienska vägen stannade vi till för att studera ytterligare ett par björnbär; blomsterbjörnbär och raspbjörnbär (*Rubus polyanthemus*, *R. radula*). Raspbjörnbäret gör skäl för namnet, stryker man med fingret mellan taggarna på de långa revorna raspar det som en fil.

Glansbräken *Asplenium adiantum-nigrum* Bild ur B. Jonsell (ed.) 2000 "Flora Nordica 1"

Vi stannade vid parkeringen som leder ner till **Josephinelust**. Nära p-platsen kunde flera intressanta arter studeras såsom skogsveronika, stor häxört, skogslising och sydlundarv (*Veronica montana*, *Circaea lutetiana*, *Lysimachia nemorum*, *Stellaria nemorum* ssp. *montana*). Skogslisingen blommade fint med gula blommor på tunna skaft. Efter en brant nedstigning växte stor bockrot *Pimpinella major* i slutningen nära havet. Den hade tydligt fårad stjälk, frukter med vita åsar och ganska stora, sågade, lite läderartade blad och skiljer sig klart från den vanliga bockroten *Pimpinella saxifraga*. På en klipphylla växte klippoxel *Sorbus rupicola* med blad som är bredast mot spetsen och nästan helbräddade. Vi fick klättra över en klippformation för att komma till grottan där glansbräken *Asplenium adiantum-nigrum* växte. Den exklusiva ormbunken gjorde skäl för namnet där den lyste längst in i grottan i det regndisiga vädret.

Efter att halkat oss uppför de regnhala slutningarna fick vi lön för mödan i form av lunchen som intogs vid parkeringen vid **Kullens fyr**, regnet hade då upphört till allas lättnad. Nära parkeringen växte månviol *Lunaria rediviva* som blommade fint. Längs vägen till fyren fanns bergesk *Quercus petraea* som kändes igen på de regelbundet formade bladen som hade långt bladskäft, nerver som gick ut i spetsarna men ej i bukterna, inga bladöron och kortskaftade frukter. Arten har inga aktuella fynd från Öland men nu kanske vi kan få upp ögonen för den. Vid en utsiktspunkt åt norr växte luktsmåborre *Agrimonia procera* som ännu inte var i blom, den hade rikligt med glandler som luktade på ett speciellt sätt. På en klippvall växte några utblommade exemplar av fältnarv *Sagina ciliata* med spetsiga blad med uddspets,

den var ej tuvad till skillnad från sylnarv *Sagina subulata* som växte i närheten. Ekorrsvingel *Vulpia bromoides* växte ganska rikligt på flera ställen, axen var ensidigt vända. Här fanns också ett axplock av arter som är vanliga på Öland såsom flentimotej, spåtistel, axveronika, strimklöver, mattfibbla (*Phleum phleoides*, *Carlina vulgaris*, *Veronica spicata*, *Trifolium striatum*, *Pilosella officinarum* ssp. *peleteriana*). Här växte också det endemiska skånska oxbäret *Cotoneaster kullensis*.

Sedan åkte vi till parkeringen vid **Ransvik** och gick ner genom skogen mot stranden. I skogen växte bl.a. skugglosta, lundäxing, långstarr, skärmstarr, skogstarr, såråka och ramslök (*Bromopsis ramosa*, *Dactylis glomerata* ssp. *lobata*, *Carex divulsa* ssp. *leersii*, *C. remota*, *C. sylvatica*, *Sanicula europaea*, *Allium ursinum*). Lundäxingen var svår att skilja från vanlig hundäxing *Dactylis glomerata* ssp. *glomerata* men var generellt klenare, mer ljusgrön och hade knappast något borst. Vi gick längs stranden och fick se ytterligare en lokal för glansbräken *Asplenium adiantum-nigrum*. Andra arter som sågs längs stranden var; blankstarr, rosenlök, sticklosta, vittätel, daggsvingel, gaffelbräken och strandkål (*Carex otrubae*, *Allium carinatum*, *Anisantha rigida*, *Aira caryophylla*, *Festuca rubra* ssp. *juncea*, *Asplenium septentrionale*, *Crambe maritima*). Rosenlöken var inte utslagen och är då svår att skilja från backlök *Allium oleraceum*, men när den blommar ser man tydligt att ståndarna är långt utstickande. Några björnbär blev det också under vandringen nämligen hasselbjörnbär och knippbjörnbär (*Rubus wahlbergii*, *R. fasciculatus*). I närheten

av **Solvik** träffade vi på några trädgårdsflyktingar såsom hästtunga, parksallat och parkslide (*Pentaglottis sempervirens*, *Cicerbita macrophylla* ssp. *uralensis*, *Fallopia japonica* var. *japonica*). Vi avslutade dagen vid **Mölle hamn** och besåg de stora bestånden av strandbeta *Beta vulgaris* ssp. *maritima* som växte vid stranden. På kvällen höll Roland Lyhagen ett föredrag om kända och okända kulturväxter i handeln. Många av dagens växter har inkommit genom odling och sedan etablerat sig i det fria.

28 juni

Idag skulle **Bjärehalvöns flora** intensivstuderas och ledare var Henrik Johansson och Mats Gustafsson. Den sistnämnde har skrivit "Kulturlandskap och flora på Bjärehalvön" som utkom 1996. Första anhalten var **Lilla Hult strand** där vi i piskande regn kunde beskåda den sällsynta källfräven *Rorippa nasturtium-aquaticum* som växte i liten bäck. Den var vitblommig och hade blad som smakade som smörgåskrasse. Dessutom kunde olika mållor studeras samt skillnaden mellan släktena *Chenopodium* och *Atriplex*; rödmålla, blåmålla, strandmålla och spjutmålla (*Chenopodium rubrum*, *C. glaucum*, *Atriplex littoralis*, *A. prostrata*). Här växte också strandkvanne *Angelica archangelica* ssp. *litoralis* i stora bestånd liksom jättebalsamin *Impatiens glandulifera* som är under spridning i Skåne.

Nästa anhalt blev den intressanta **kustheden vid Dagshög**, söder om Torekov. I smattrande hagel och åska berättade Mats den intressanta historien om Dagshög som vi precis hade bestigit. Här fanns många spännande miljöer och växter. Några utblommade maskrosor kunde art-

bestämmas nämligen pysslingmaskros och spädmaskros (*Taraxacum platyglossum*, *T. laetum*) i sektionerna dvärgmaskrosor respektive sandmaskrosor. Vi såg ett flertal starrarter; harstarr, hirsstarr, grönstarr, ärtstarr, sandstarr, hundstarr, ängsstarr, slankstarr, stjärnstarr, grusstarr (*Carex ovalis*, *C. panicea*, *C. demissa*, *C. viridula*, *C. arenaria*, *C. nigra*, *C. hostiana*, *C.*

Småfrossört *Scutellaria minor* Bild ur J. Lid "Norsk og svensk flora"

flacca, *C. echinata*, *C. hirta*). Här växte också borsttåg, klockljung och stagg (*Juncus squarrosus*, *Erica tetralix*, *Nardus stricta*). På fuktig och bar sand hittades dvärglin *Radiola linoides* som verkligen gör skäl för namnet. Även strandkämparna *Plantago coronopus* växte på bar sand. Men den förnämsta växten här var småfrossörten *Scutellaria minor* som växte i kanten på fuktiga tuvor, närmaste växtplats är Skottland. Den blommade fint med skära blommor och var ganska rikligt förekommande. Växten upptäcktes på Bjärehalvön 1944 av Nils Dahlbeck. Andra trevliga växter som vi studerade var granspira, krypfloka, blågrönt mannagräs och klotgräs (*Pedicularis sylvatica*, *Apium inundatum*, *Glyceria declinata*, *Pilularia globulifera*). Den sistnämnde står nära ormbunkarna trots det något vilseledande svenska namnet och vackra sporsäckar kunde demonstreras.

Efter lunchen passerades ett bestånd med filtbjörnbär *Rubus lagerbergii* på väg till nästa anhalt som var **Torekovs hamn**. Här intogs glass och vi studerade badlivet och strandbeta *Beta vulgaris* ssp. *maritima*. Sedan styrde vi färden till **strandängen vid Dalen** som var välbetad och en trevlig bekantskap, här fanns många intressanta arter varav ett axplock; bäckmärke, rosenpilört, liten ärtstarr, dansk skörbjuggsört (*Berula erecta*, *Persicaria minor*, *Carex viridula* var. *pulchella*, *Cochlearia danica*). Här kunde skillnaden mellan krypnarv och strandnarv studeras (*Sagina procumbens*, *S. maritima*). Den mest sällsynta arten var bågstarr *Carex maritima* med sina typiskt bågböjda strån och små huvudlika ax.

Under bussfärden såg vi fält som var gula av gullkrage *Chrysanthemum segetum*. Vid **Drottninghall** nära V. Karup fanns flera

stenar med skålgropar vars funktion är okänd. Dessutom såg vi klintsnyltrot *Orobanche elatior* som parasiterade på väddklint *Centaurea scabiosa*. På vägen hem studerades glansbjörnbär *Rubus divaricatus* en mycket taggig sak. På kvällen var det årsmöte och efteråt hade Sven Snogerup ett föredrag om Skånes vegetation och dess historia. Många växter har försvunnit sedan Linné reste runt i landskapet 1749. Fortsätter det i samma takt har vi inga ursprungliga växter kvar nästa millenium.

29 juni

Dagens mål var **Falsterbohalvön och dess närområde** och ledare var Henrik Johanson och Bengt Örneberg. Vi började med att efter ett visst besvär åka in i **oljehamnen i Malmö**. Här kunde vi studera den mycket sällsynta åkerrosen *Rosa agrestis* som växer i några exemplar. Den är äppeldoftande och står västkustrosen *R. elliptica* ssp. *inodora* nära. Den hade vita blommor, en mycket trång stiftkanal och saknade glandler på blomskäften. Här fanns också gott om härnarv *Sagina micropetala* som de senaste åren upptäckts på flera nya lokaler i Skåne. Foderbladen står ut på frukten, arten är rödaktig som färsk och har uddspetsade blad. Här fanns också jordhögar med en rikhaltig flora såsom piggtistel, finsk fingerört, bitterkrassing och ekorkorn (*Cardus acanthoides*, *Potentilla intermedia*, *Lepidium latifolium*, *Hordeum jubatum*). Bitterkrassingens blad smakade starkt likt pepparrot.

Sedan åkte vi genom trånga villakvarter till **Bunkeflo strand** som är obetad. Här fanns en rik ruderatflora som härstammade från trädgårdarna i omgivningen; jude-

körs, praktlysing, rosenvial, silverbuske, pipört, citronmeliss (*Physalis alkekengi*, *Lysimachia punctata*, *Lathyrus latifolius* ssp. *latifolius*, *Elaeagnus commutata*, *Centranthus ruber*, *Melissa officinalis*). Nere vid stranden fanns en hel del intressanta växter bl.a. dansk iris *Iris spuria* som blommade fortfarande med någon enstaka högblå blomma. I skriften Skånes natur 1958 redogör Per-Gösta Perby när han sommaren 1955 gjorde primärfynd av arten innanför Sumphamnen i Sibbarp. Skillnaden mellan de båda strandarterna segstarr och glesstarr (*Carex extensa*, *C. distans*) kunde studeras där de båda arterna växte bredvid varandra. Strandrödtoppa *Odontites litoralis* ssp. *litoralis* växte riktigt, den var för det mesta ogenad, stiftet stack inte ut utanför läppen och bladen var lite köttaktiga. Två växter som doftade gott var strandmalört och äppellos (*Seriphidium maritimum*, *Rosa rubiginosa*). Smal käringtand *Lotus tenuis* växte tillsammans med de båda underarterna vanlig skörbjuggsört och engelsk skörbjuggsört (*Cochlearia officinalis* ssp. *officinalis*, *C. officinalis* ssp. *anglica*), skidan på den sistnämnda var större och mer avlånga. På återvägen studerade vi småhaverrot *Tragopogon pratensis* ssp. *minor* som har holkfjäll som är dubbelt så långa som kronbladen.

I bussen fick vi beskåda en del växter som var tagna i närområdet; brinklosta, klotullört, boerstånds, gul nattskatta (*Bromus commutatus*, *Filago vulgaris*, *Senecio inaequidens*, *Solanum villosum* ssp. *villosum*). På en åkerren som vi passerade växte renlosta *Bromus arvensis*.

Borres hög var en gravhög som blivit kvar i odlingslandskapet, där växte klintsnyltrot *Orobanche elatior*. I kanten av en åker fanns en trio ovanliga åkerogräs; små-

törel, åkersyska, spjutsporre (*Euphorbia exigua*, *Stachys arvensis* *Kickxia elatine*). Ytterligare några mer ovanliga växter hyste denna hög nämligen nattglim, sammetsbockrot, ljungsnärja och sanddådra (*Silene noctiflora*, *Pimpinella saxifraga* ssp. *nigra*, *Cuscuta epithimum* var. *epithimum*, *Camelina microcarpa* ssp. *microcarpa*). En av ölänningarna blev stucken på hakan av en argsint humla kanske en av Borres sentida väktare?

Vid **Eskiltorps ängar** åt vi lunch i kraftig vind, inte en buske att skylla bakom så bussens bagageutrymme fick fungera som vindskydd. Här gick närgångna hästar på bete. I ett litet dike växte många intressanta växter; källgräs, vattenveronika, skånst mannagräs, bäckmärke (*Catabrosa aquatica*, *Veronica anagallis-aquatica*, *Glyceria notata*, *Berula erecta*). I kanten av uttorkade små vattensamlingar fanns dikesveronika, råttsvans, vattenmöja och grodmöja (*Veronica catenata*, *Myosurus minimus*, *Ranunculus aquatilis* var. *aquatilis*, *R. aquatilis* var. *diffusus*). Ängen var välbetad och på tuvorna fanns många växter; luddstarr, revfibbla, småvänderot, ormtunga (*Carex tomentosa*, *Pilosella lactucella*, *Valeriana dioca*, *Ophiglossum vulgatum*). Hästarna ratade det mycket taggiga busktörnet *Ononis spinosa* ssp. *spinosa*. Ängsskära *Serratula tinctoria* är en växt som gått starkt tillbaka i Skåne. Nere vid havet växte sumpskräppa *Rumex palustris* och i saltskonorna som bildats fann vi rödanlupna exemplar av saltört *Suaeda maritima*. Men det oansenliga ormaxet *Parapholis strigosa* letade vi förgäves efter.

Vid **Håslövs kyrka** brukar årligen några exemplar av klöversnyltrot *Orobanche lucorum* visa sig i vägkanten. I år fanns ett klöverfält precis ovanför vägkanten och

här kunde vi häpet beskåda säkert 1000 snyltrötter bland vitklövern *Trifolium repens*. I Sydsvenska Dagbladet 1967 beskriver Bertil Widerberg detta primärfynd för Sverige. Lennart Jeppsson fann under sommar 1000-tals blommande snyltrötter ute i ett vitklöverfält, samma fält som gladde oss 35 år senare. Men arten hade redan 1962 hittats på lokalen men då blivit felbestämd till klintsnyltrot. I åkern intill fann vi vit sminkrot *Lithospermum arvense* var. *arvense*. I en betad hästhage vid **Lilla Hammar** växte rikligt med sydsmörblomma *Ranunculus sardous*. Liksom knölsmörblomma *R. bulbosus* har den tillbakaböjda foderblad men saknar knöl vid basen. Hästarna hade lämnat en del strån av ängskornet *Hordeum secalinum* så att vi kunde njuta av detta rara gräs. På en åker

bredvid växte vit kattost och bågarnattskatta (*Malva pusilla*, *Solanum physalifolium* var. *nitidibaccatum*).

I **Skanörs hamn** fanns inga spår av selleri *Apium graveolens*, troligen hade vinterstormarna rört om i sanden och utplånat beståndet åtminstone tillfälligt. Några växter som vi kunde studera på plats var taggkörvel, strandtåg, sodaört, glasört (*Anthriscus caucalis*, *Juncus maritimus*, *Salsola kali* ssp. *kali*, *Salicornia europaea*).

Dagen avslutades vid **Skanörs ljung** där den mycket svårfunna dvärglåsbräken *Botrychium simplex* kunde beskådas, exemplaren var bara ett par centimeter höga. Klockljungen *Erica tetralix* blommade fint i dess tuvor växte tuvsåven *Trichophorum cespitosum* ssp. *cespitosum* som på detta

Dvärglåsbräken *Botrychium simplex* Bild ur
B. Jonsell (ed.) 2000 "Flora Nordica 1"

sätt undgick att betas av boskapen. I små försänkningar med högre fuktighet växte brunag *Rhynchospora fusca* och i kanten av densamma småsileshår och rundsileshår (*Drosera intermedia*, *D. rotundifolia*). Sjöåteln *Deschampsia setacea* hade precis börjat att visa sina vippor och växte i kanten av ett fuktstråk. På vägen till bussen växte flockarun *Centaureum erythraea* var. *erythraea* i en vägkantsskärning. På kvällen berättade Kjell-Arne Olsson om läget för Skånes flora och visade några nya växter som upptäckts under inventeringen. Trots att landskapet kan tyckas väl genomskött har flera intressanta fynd gjorts under de senaste åren såsom sjönajas, kustgullpudra och storfryle (*Najas flexilis*, *Chrysosplenium oppositifolium*, *Luzula sylvatica*).

30 juni

Efter frukost bar det iväg hemåt men på vägen kunde vi ej avhålla oss från ett par stopp. Vid **Rövarekulan** växte stora mängder av vitskråp *Petasites albus* i kanten av den ravin som Bråån åstadkommit under lång tid. På en slätterräng växte den mycket vackra kärnävän *Geranium palustre* som blommade med lilaröda blommor. Den tredje snyltrotten på lika många dagar blev tistelsnyltrot *Orobancha reticulata* som hade kommit upp fint. Den parasiterade på den här rikligt växande kåltisteln *Cirsium oleraceum*. Vit björnloka *Heracleum sphondylium* ssp. *sphondylium* växte också på slätterrängen. Längs ravinen gick stigar som var slippriga efter allt regnandet. Några lundväxter såg vi såsom ramlök, nästrot, lungört och gulplister (*Allium ursinum*, *Neottia nidus-avis*, *Pulmonaria obscura*, *Lamiastrum galeobdolon*), den sistnämnde med långa

revor och silverfläckar på bladen. På de branta sluttningarna växte tuvor av skogsvingel *Festuca altissima* med sirliga vippor. Ute i ån fanns blomvass *Butomus umbellatus* och vi fann också aklejruta *Thalictrum aquilegiifolium*.

Nästa stopp blev **sandstäppen norr om Vitemölla**. I södra delen av området gick hästar på bete men norra delen var ohävdad. Karaktärsarten för sandstäpp, tofsäxingen *Koeleria glauca* fick vi snart syn på med dess blågröna blad. Andra gräs som hittades var sandsvingel, sandtimotej och gråsvingel (*Festuca polesica*, *Phleum arenarium*, *Festuca arenaria*). Gråsvingeln hade häriga småax, tydliga

Sandvedel *Astragalus arenarius* Bild ur J. Lid "Norsk og svensk flora"

utlöpare och ihoprullade småblad. Hedblomster *Helichrysum arenarium* växte rikligt och färgade sandbackarna i gult. I kanten av tallskogen fann vi rikligt med stor sandlilja *Anthericum liliago*, de flesta tyvärr överblommade. Efter visst letande fann vi också sandvedel *Astragalus arenarius* och någon enstaka blommade med blåviolettera blommor, bladen var hårigt blågrå. För väldoftan stod sandnejlika och luktvädd (*Dianthus arenarius*, *Scabiosa canescens*). Luktvädden växte i riktiga tuvor och enstaka blommor hade slagit ut. En trio små kärlväxter var sandviol, grusviva och låsbräken (*Viola rupestris* ssp. *rupestris*, *Androsace septentrionalis*, *Botrychium lunaria*). Där en liten bäck rann ut i havet växte skogsveronika och kärribbla (*Veronica montana*, *Crepis paludosa*). Tiden rusade iväg och det var dags att vända åter och njuta av en sista glass med Hanöbukten framför fötterna.

Norr om parkeringsplatsen växte taklösa *Anisantha tectorum* som blev den sista växten på vår skånska odysseé.

Nöjda efter fem intensiva dagar åkte vi mot Öland. Allt utom vädret hade varit till belåtenhet; bra kost och logi, skickliga chaufförer, kunniga guider och trevliga botanister gjorde hela arrangemanget lyckat och Lunds botaniska förening kan känna sig tillfreds efter ett väl genomfört program. Dessutom fick samtliga deltagare i botanikdagarna fem böcker helt gratis: Floran i Landskrona kommun, Falsterbohalvöns flora, Floran i Brunnby socken med Kullaberg, Kulturlandskap och flora på Bjärehalvön samt Från skånska resan till Skånes flora.

Ulla-Britt Andersson & Thomas Gunnarsson Kummelvägen 12, 386 92 Färjestaden

Ingrid & Lennart Johnsson Karlevi 6486, 386 93 Färjestaden

Rea Rea Rea Rea

Erich Schwandt

ÖLANDS FLORA

Svensk, tysk och engelsk checklista

över Ölands 1456 kärlväxter

ISBN 91-631-0806-2

Nu 39:75 inkl. moms

Beställningar tel/fax: 0485-778 38,

e-post: erich.schwandt@swipnet.se

Exkursion 9 juni ”De vilda blommornas dag”

av Ulla-Britt Andersson och Thomas Gunnarsson

I år var det premiär i Sverige för ”De vilda blommornas dag”. I vårt grannland Danmark har detta varit ett återkommande evenemang under flera år. På ca 200 platser i Sverige har olika vandringar genomförts för att låta allmänheten få bekanta sig med vår skyddsvärda vilda flora. Ölands botaniska förening anordnade en vandring på Gyngelalvar, en del av Stora alvaret. Ett 30-tal intresserade personer mötte upp knappt 1 km väster om p-platsen vid Möckelmossen (på vägen mellan Resmo-Stenäsa). Redan på p-platsen kunde några växter beskådas; **stenmalört** *Artemisia rupestris* som är en kontinental stäppväxt med en västlig utpost på Öland, blomningen inträffar i augusti. Här fanns också ett par gräs; **knölgröe** *Poa bulbosa* hade ett typiskt utseende med ett rufsigt ax där små groddplantor utbildats, växten är alltså vivipar. Även **fjällgröe** *Poa alpina* kan vara vivipar men sällan på våra breddgrader, arten räknas som en relik från tiden efter senaste nedisningen. Ett 10-tal meter norr om stättan ute på alvarmarken fanns ett parti med bar jord på en trampad stig där vi fann två växter tätt tryckta mot marken; en gulgrön **knytling** och en grågrön **kalkkrassing** (*Herniaria glabra*, *Sisymbrium supinum*). Den sistnämnda är en Natura 2000-art där Sverige har ett särskilt ansvar för att trygga artens fortbestånd, dess huvudutbredning är i södra Frankrike. Vi promenerade österut och beundrade årets rika blomning av **ölands-**

solvända *Helianthemum oelandicum*, en av de endemiska växter på Öland som vi påträffade under vår vandring. Den blommar maximalt i början av juni och är vindpollinerad. På södra delen av Stora alvaret kan man påträffa en variant, filthårig solvända, som blommar senare i juli månad. Ölandssolvända och olika arter av malört var de första växterna som koloniserade marken efter senaste nedisningen för drygt 10 000 år sedan när Öland höjde sig ur havet. Bredvid ölandssolvändan växte en annan endem i vittringsgruset, **ölandsmåra** *Galium oelandicum*. Den är nära släkt med backmåra men skiljs från denna på sitt vegetativa växtsätt och det kortaståndet mellan bladkransarna. Den giftiga **tulkörten** *Vincetoxicum hirundinaria* trivdes bland krotstenen i ett gammalt stenbrott. **Färgmåran** *Asperula tinctoria* hade lysande vita tre-taliga blommor, som namnet antyder har den använts som färgväxt. Som stäpprelikt räknas **såporsten** *Gypsophila fastigiata* som påträffas främst på Öland och Gotland i vårt land. Roten innehåller saponiner, den är mycket kraftig och håller växten stadigt förankrad i det rörliga underlaget. **Slåtterfibblan** *Hypochoeris maculata* blommade fint med stora gula blommor och avslöjade sig med blad som var översållade av brunröda fläckar och med kraftigt röd mittnerv. Som sydeuropé kan **bergskrabban** *Globularia vulgaris* räknas, en del blågråa blommor fanns ännu kvar. På alvarmark på Öland

och Gotland påträffas **alvargräslök** *Allium schoenoprasum* var. *alvarense* som förr kunde ge en icke önskad bismak på den öländska mjölken. **Brudbrödet** *Filipendula vulgaris* blommade redan med gräddvita blomsamlingar, rötterna maldes och blandades förr i mjölet. Ute i vittringsgruset fanns en del fibblor av släktet *Pilosella* som Torbjörn Tyler skrivit om i SBT 95(1) 2001. **Äkta vätfibbla** *Pilosella cymosa* ssp. *gotlandica* var. *gotlandica* hade kala, blågröna blad med en samling av ganska små gula blomkorgar i toppen av stjälken. Bredvid stod **gaffelfibbla** *Pilosella dichotoma* som hade rikligt med stjärnhår inunder bladen och blommorna var något större och färre på ganska långa grenar. Senare under vandringen såg vi också några andra *Pilosella*-arter; **mattfibbla**, **revfibbla** och **gråfibbla** (*Pilosella officinarum* ssp. *peleteriana*, *P. lactucella*, *P. officinarum* ssp. *officinarum*). I vittringsgruset fanns några lavar, **snölav** och **masklav** (*Cetraria nivalis*, *Thamnolia vermicularis*) som också påträffas i fjällvärlden. Här växte den aromatiska **backtimjan** *Thymus serpyllum* ssp. *serpyllum* som slagit ut sina rosa blommor, den bildade kraftiga tuvor på vittringsgruset. På rödlistan finns numera **alvarglim** *Silene uniflora* ssp. *petraea*, en underart av strandglim som växer på Öland och Gotland. De nötkreatur som går på Gyngelävar betar gärna **liten sandlilja** *Anthericum ramosum*, något vi såg bevis för. De vita blommorna hade inte ännu slagit ut på den greniga blomställningen. Vi svängde av mot norr och tog riktmärke på en martall. På vägen passerade vi en vacker polygonmark där gruset var sorterat i storleksordning, det finaste innerst och det grövre runt kanten av polygonen. Det är frosten som sköter denna sortering av gruset på vatten-

dränkt mark. Vid tallen var jordtäcket lite tjockare och här sågs några nya arter; **kattfot** (både han- och honplantor), **getväppling** (i olika färger från gult–orange-rosapurpurrott), **toppjungfrulin** i olika färger, **fältvedel** (en cirkumpolär art som i vårt land endast är vanlig på Öland), **stor fetknopp** (blomknoppen var fortfarande böjd ner mot marken) och vid en kalksten ormbunken **murruta** (*Antennaria dioica*, *Anthyllus vulneraria*, *Polygala comosa*, *Oxytropis campestris*, *Sedum reflexum*, *Asplenium ruta-muraria*) Den första orkidéen blev **krutbrännaren** *Orchis ustulata* som trivdes i det korta gräset, grannen **grönvit nattviol** *Platanthera chlorantha* hade inte ännu slagit ut. **Öländsk fjällnejlika** *Lychnis alpina* var. *oelandica* hade blommat mycket rikligt i år, resterna kunde beskådas på några tuvor. Sedan gick vi österut mot en ganska stor gran, här fanns ett litet karstområde med bl.a. **kalksvartbräken** *Asplenium trichomanes* ssp. *quadri-valens* i sprickorna. Släktet *Cotoneaster* kan vara besvärligt, vi fann **rött oxbär** *Cotoneaster scandinavicus* i karsten. Så styrde vi färden mot VNV och en ganska långsträckt höjdrygg knappt en kilometer bort. I vittringsgruset såg vi **bågsvingel** *Festuca rubra* ssp. *oelandica*, en underart av rödsvingel som finns på alvarmark på Öland och Gotland. Bladen är blågrå, mycket styva och lieböjda. Här växte också **åkervinda** och **gulsporre** (*Convolvulus arvensis*, *Linaria vulgaris*). Längre fram på året brukar man finna rödmire, mjukdån, småsporre och med lite tur piggfrö (*Anagallis arvensis*, *Galeopsis ladanum*, *Chaenorhinum minus*, *Lappula squarrosa*) i samma biotop. Uppe på åsen smakade det bra med fika, solen sken som den bara kan göra ute på Stora Alvaret och det var ganska varmt eftersom

vinden var svag. Vi lämnade ryggsäckarna och gick en bit norrut. Här fanns den tredje endemiska växten, **alvarmalört** *Artemisia oelandica* som avslöjade sig med stora bladmattor. I motsats vad som sägs i flororna är bladen ludna på undersidan. Arten växer i kloner där alla individer är genetiskt identiska, den trivs på höjdryggarna på Stora alvaret och växer och blommar ofta i skydd av enbuskar. Alvarmalörten är en Natura 2000-art liksom **alvarstånds** *Senecio jacobaea* ssp. *gotlandicus*. Bredvid alvarmalörten fanns ett 100-tal bladrossetter av alvarstånds med de typiskt nästan hela basalbladen, några skulle snart till att blomma. Ytterligare en bit norrut vidtog en extrem mark med nästan bart, grovt vittringsgrus. Att man skulle hitta en orkidé i denna miljö föreföll osannolikt men här fanns ett 30-tal blomstjälkar av **purpurknipprot** *Epipactis atrurubens*. Blommorna var ännu ej utslagna, de är purpurröda och doftar vanilj. Vi följde höjdryggen tillbaka söderut mot bilarna. På flera ställen växte **låsbräken** *Botrychium lunaria*, sporsamlingen var nästan mogen. Där höjdryggen slutade hade en liten vät bildats, den var nu helt uttorkad. I kanten av väten växte ljusblå **sumpförgätmigej** tillsammans med **råttsvans** (*Myosotis laxa* ssp. *caespitosa*, *Myosurus minima*). Men det var **dvärgekämparna** *Plantago tenuiflora* som var huvudattraktionen i väten, här växte denna groblads-släktning ganska rikligt och blommade fint. Huvudbestånden i världen finns på saltstäpporna i Centralasien, varför den också trivs på Öland kan man fråga sig. Ett 30-tal meter söderut fanns en hållmark där ett gräs växte på mosskuddarna. Stråna var halmgula, gracila och axet hade långa borst, det var **alvarkösan** *Apera interrupta* som växte här och det blev den sista art

som vi såg på vår vandring. Efter 2,5 timmar var vi tillbaka till bilarna efter en promenad på ca 3 km, man behöver inte gå långt på Öland för att se många rara växter.

Alvarkösa *Apera interrupta* Bild ur J. Lid "Norsk og svensk flora"

Havsnajas *Najas marina* – ny art för Öland

av Ulla-Britt Andersson & Thomas Gunnarsson

I slutet av augusti fick vi ett brev från Egbert de Boer. Han bor i Holland men har varit på Öland regelbundet under sommaren sedan 1988. Eftersom han är amatörbotanist brukar han tillbringa mycket tid ute i naturen för att studera olika växter. I år hade han köpt Erich Schwandts bok "Ölands Flora" med checklista över öländska växter på svenska, latin, engelska och tyska. Han kunde då konstatera att den havsnajas som han funnit i Hornsjön inte fanns med i listan och skrev därför ett brev till oss om saken. När han fick klart för sig att det rörde sig om ett nyfynd för arten sände han en detaljerad beskrivning av fyndplatsen vid Klosterholmen. Söndagen 22 september begav vi oss norrut till Hornsjön. Det varma vädret som vi blivit bortskämda med hade då slagit om och förbytts i isande kalla nordostvindar. Egbert hade hittat havsnajas vid Klosterholmen, i stora fält med *Chara sp.* Väl på plats kunde vi snabbt konstatera att det fanns en del avbrutna fragment av havsnajas längs stranden där de kastades upp av Hornsjöns ettriga vågor. I vassen bredvid växte en grön matta av hästsvans *Hippuris vulgaris* som verkar ha blivit alltmer ovanlig på Öland. Vi gick söderut längs stranden av Hornsjön och fann havsnajas på flera ställen där den växte på den gytjtjiga botten tillsammans med *Chara sp.* och rikligt med dammusslor *Anodonta anatina*. Utseendet varierade från buskiga exemplar på någon decimeter till ut-

sträckta och grenade exemplar som var betydligt större. Den växte så långt ut som vi kunde gå med våra stövlar, vattenståndet i sjön var några decimeter lägre än normalt.

Havsnajas finns ganska sällsynt i Sverige framförallt längs Östersjöns stränder från Blekinge upp till Gästrikland där den trivs i det bräckta vattnet och växer i grunda vikar. Dessutom påträffas arten på Gotland där den växer i kalkrikt sötvatten i några

Havsnajas *Najas marina* Bild efter J. C. Schou "Danske vandplanter"

större träsk. Arten är ett-årig, växer helt under vattnet, färgen är grön(brun) och stammen som är någon millimeter bred är styv men samtidigt spröd. Växten är upprepat gaffelgrenig och försedd med långa rottrådar. Bladen sitter oftast i tre-taliga kransar, är tydligt vassågade, 1-2 mm breda och 1-4 cm långa. Arten är tvåbyg-gare med han och honblommor på skilda individer. Hanblomman har en ståndare och honblomman en pistill, blommorna är mycket oansenliga och sitter i bladvecken, pollineringen sker under vattnet. De stenhårda frukterna lär ätas och spridas med fåglar. Släktet *Najas* har två ytterligare arter i Norden nämligen sjönajas *Najas flexilis* som finns mycket sällsynt i Skåne och spådnajas *Najas tenuissima* som finns mycket sällsynt i Finland. Havsnajas före-

kommer framförallt på varmare breddgrader och har en stor spridning i världen, under värmeperioder ska den ha varit mer utbredd även här i Sverige. Kan den rekordvarma sommaren ha bidragit till detta fynd? Många botanister har tidigare besökt Hornsjön och inventeringar har gjorts utan att havsnajas har upptäckts. Det blir spännande att se hur växten klarar sig framöver under mer normala sommar-temperaturer.

Litteratur

- Ekstam, U. m.fl. 1984. *Ölands och Gotlands växtvärld*. Natur och Kultur.
 Mossberg, B. m.fl. 1992 *Den nordiska floran* W&W
 Schou, J.C. 1993 *De danske halvgræsser*. BFN's forlag
 Schwandt, E. 2001. *Ölands flora*.

Ordföranden har ordet

Material till Krutbrännaren har tyvärr med tiden blivit allt svårare att få fram. Vår målsättning med fyra nummer/år varav en matrikel kommer därför ej att kunna uppfyllas. Krutbrännaren kommer därför fortsättningsvis att utkomma när material finns för ett nummer. Jag väddar därför till er alla att komma in med material som kan publiceras i Krutbrännaren, stort eller smått. Skulle någon vilja vara med i redaktionen för Krutbrännaren eller överta redaktörsskapet står också detta uppdrag ledigt.

Svårigheter att få medlemmarna engagerade i floraväkteri och att själva göra inventeringar är en annan sak som vi borde arbeta med. Hur man får till denna ekvation återstår att lösa. Har du några förslag så hör av dig till någon i styrelsen. Vad

tycker du att föreningen ska koncentrera sig på framöver? Vårt försök med inventering på bred front av Vickleby socken blev tyvärr ingen succé trots flera annonserade gemensamma exkursioner.

Vi har gjort upp en maillista över floraväktare i föreningen. Med ojämna mellanrum brukar jag skicka ut tips om lokaler som kan besökas, lämpliga arter att hålla ögonen på mm. Vill du komma med på denna lista ska du uppfylla två krav; ha en epost-adress samt bidra aktivt med uppgifter/rapporter om floran på Öland. Maila din adress till mig om du är intresserad.

Ulla-Britt

Släktet *Orobanche* på Öland

av Ulla-Britt Andersson & Thomas Gunnarsson

Snyltrötter har alltid fascinerat botanister. I Sverige är samtliga kända arter i släktet mer eller mindre sällsynta. De är hel-parasitiska, saknar klorofyll och är helt beroende av sin värdväxt. Rötterna på snyltroten invaderar värdväxtens rötter och kan nedsätta växtens vitalitet. Varje *Orobanche*-art parasiterar på ett begränsat antal olika värdväxter. Ofta är värdväxten mycket vanlig men snyltroten trots detta mycket sällsynt. Under botanikdagarna i Skåne såg vi tre olika arter av snyltrötter (se artikel på annan plats i detta nummer). Inspirerade av detta beslöt vi oss för att återbesöka lokaler för timjansnyltrot *Orobanche alba* på Öland för att få en aktuell bild av artens utbredning.

Timjansnyltrot *Orobanche alba* Beskrivning

Timjansnyltrot är en flerårig art som huvudsakligen parasiterar på backtimjan *Thymus serpyllum* ssp. *serpyllum*. Växten är vanligen 5-30 cm hög, på Öland oftast runt 10 cm. Stjälken är rödaktig, ogrenad, försedd med fjällika blad och är glandelhårig upptill. Blommorna som är tydligt doftande sitter i en klase i stjälkens topp, kronan är 15-25 mm lång och färgen är oftast röd men ibland gul-vit. Arten har en 2-läppig blomma där underläppen är 3-flikig och glandelhårig, överläppen hel eller svagt 2-flikig. Ståndarna är 4 till antalet med håriga strängar, märket är rött. Blomningen sker i juli, fröna är små och

sprids med vinden. Den torra blomställningen kan stå kvar till nästa säsong. Antalet snyltrötter varierar kraftigt från år till år.

Utbredning

I Norden finns timjansnyltrot endast på Öland och Gotland. Primärfyndet för arten i Sverige gjordes 1841 av Zetterstedt vid Torsburgen på Gotland, arten finns fortfarande kvar trots skogsbranden härom året. På Gotland inklusive Gotska Sandön finns i dagsläget drygt 10-talet lokaler fördelade på ca 25 dellokaler. På den individrikaste lokalen vid Ölbäck inräknades 353 exemplar 1998. I världen för övrigt finns arten i ett bälte från Skottland i väster, över södra Tyskland och vidare österut till Himalaya. I Sverige är arten rödlistad i hotkategori hänsynskrivande.

Historik

Primärfyndet för arten på Öland står Kjell Kolthoff för ”på alvaret mellan Resmo och Vickleby på alvarets västra sida” och året var 1904. Rikard Sterner såg arten för första gången 1925. I hans ”Flora der Insel Öland” från 1938 finns fem lokaler uppgivna och han betecknar arten som mycket sällsynt, själv såg han den bara vid två tillfällen. Åke Lundqvist uppger inte mindre än ett 30-tal lokaler i ”Ölands kärlväxtflora” från 1986, arten betecknas då som sällsynt. Många av lokalerna hittades under rekordåret 1972. Under 8 intensiva

fältdagar fann man på den inre delen av Stora Alvaret 28 lokaler fördelade på 9 socknar från Gräsgård i söder till Sandby i norr.

Ekologi

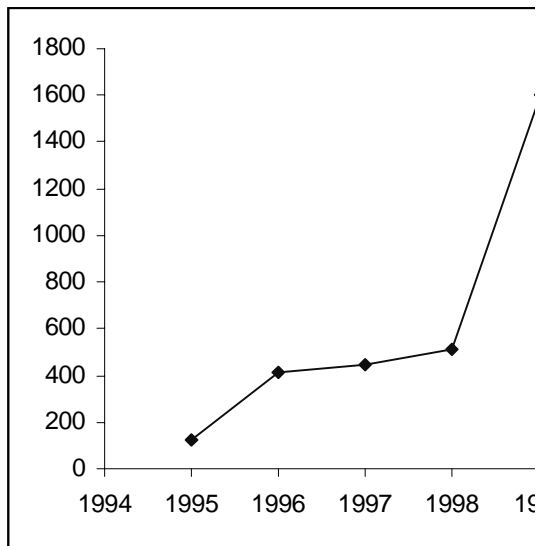
Timjansnyltrot finns på Öland endast på Stora Alvaret. Någon annan värdväxt än backtimjan är aldrig rapporterad naturlig i Sverige men den lär kunna växa på andra *Lamiaceae*. Arten återfinns i framförallt två olika biotoper. Den första biotopen är de mäktiga vittringsgrusfälten med grå eller röd vittrad kalksten som man finner på framförallt mellersta delen av Stora Alvaret. De största bestånden med 1000-tals individer från toppåret 1972 finner man på dessa fält exempelvis i Stenåsa och Gräsgårds socknar se lokaler 16,17 och 36a nedan. Arten kräver god dränering och föredrar därför åsbildningar med vittringsgrus. Helst ska växtplatsen bestå av stora fält med vittringsgrus uppe på en höjd, små fläckar i förövrigt gynnsamt läge ratar växten. Följeväxter är förstas backtimjan som ofta växer i stora bestånd, purpurknipprot, bergskrabba, spåtistel och ölandssolvända. Den andra biotopen där växten uppträder är hållmark genomdragen av jordfyllda sprickor helst uppe på en kalkstensplatå. Här växer timjansnyltrotten i spricksträngar, värdväxten är betydligt mer sparsam i denna miljö och ofta får man leta för att hitta någon backtimjantuva. Bestånden blir här aldrig så individrika som på vittringsgruset. I sprickorna växer också andra torrängsarter såsom fårsvingel, gulmåra, fältvädd m.fl. Växttäcket kan vara mer eller mindre slutet i sprickorna. Även kalkstensplatåerna har en god dränering. Någon gång är arten funnen i karstsprickor. Vill man finna timjansnyltrot ska

man således leta efter höjder på Stora Alvaret med stora fält av vittringsgrus eller kalkstensplatåer. Växer purpurknipprot lönar det sig ofta att titta extra eftersom arterna ofta växer tillsammans, något som Åke Lundqvist skriver om i SBT 1974 (se referens). Trots detta finns det många lämpliga lokaler på alvaret där växten helt saknas. När vi har vandrat omkring och gjort våra eftersök har vi ofta frågat oss varför inte arten finns där. Fröna är som tidigare nämnts små och sprids med vinden men ändå verkar arten inte nykolonisera lokaler i någon större utsträckning. Kanske behövs någon annan faktor som vi inte förmår uppfatta med våra sinnen? Arten har kanske redan hittat de nischer där den kan trivas och föröka sig? Under rekordåren kan en tuva av backtimjan vara invaderad av 10-15 snyltrötter och det är tydligt att den far illa av detta och tynar bort vilket förstås missgynnar snyltrotten.

På Gotland växer timjansnyltrot oftast på hållmark med ett tunt lager grus, ibland växer den i sprickor i hällen. Lokalen på Gotska Sandön samt vid Ölbäck består av grus och sand, den sistnämnda med en grusbacke på 2-3 m mäktighet på en plan hållmark.

Aktuell status på Öland

Timjansnyltrot är svår att inventera eftersom individantalet varierar kraftigt från år till år (se diagram från lokal i Gårdby). De senaste 10 åren har de flesta kända lokaler för arten besökts av oss eller annan floravaktare. Åke Lundqvist ger en detaljerad beskrivning av växtplatserna varför det varit ganska lätt att återfinna dem. Vi har frapperats av är hur stabil arten är, efter 30 år återfinns den på samma ställe och i ungefär samma antal. I dagsläget har

Antalet timjansnyltrötter för lokal 1a i Gårdby socken mellan åren 1995-2002

vi 37 lokaler fördelade på 56 dellokaler för timjansnyltröt på Öland enligt nedan. Vi har följt det senaste rekommenderade sättet att dela in i lokaler och dellokaler dvs. de olika lokalerna ligger minst 500 m från varandra och dellokalerna 50 m. Ett intressant fenomen är koncentrationen av lokaler kring mittmuren på Stora Alvaret dvs. där de västra och östra socknarna möts. Vi har inte kunnat finna någon rimlig förklaring till detta. Har betesstrycket varit lägre längst ut på alvaret? Har brytning av kalksten till muren gett upphov till lämpliga miljöer för arten? Eller finns de mest lämpliga biotoperna naturligt runt mittmuren? Endast en lokal från rekordåret 1972 har vi inte kunnat återfinna nämligen lokalen i Resmo socken norr om Möckelmossen, trots idogt letande har den gäckat oss. Av alvarsocknarna saknar ännu Mörbylånga och Ventlige lokaler för timjansnyltröt, ta det gärna som en utmaning att finna dem!

Lokalförteckning

Lokalerna är numrerade från norr till söder sockenvis i löpande ordning. Dellokalerna skiljs ut genom att de har bokstavsbezeichnung. Årtalen betecknar första respektive senaste fyndet från 1972 och framåt. Därefter följer en kort beskrivning av lokalen, artantalet efter lokalen visar den högsta siffran för antalet snyltrötter under 1990-talet. Efter varje lokal ges en biotopbezeichnung och dessutom huruvida purpurknipprot förekommer alldeles i närheten av lokalen. För en del lokaler som vi själva ej besökt har vi inte kunnat fastslå biotopen. Lokalerna med vittringsgrus dominerar, en intressant sak är att alla lokaler i Vickleby socken återfinns på spricksträngsalvaret och i Segerstad är alla belägna på vittringsgrus.

Gårdby

Lokal 1a 1995-2002 Södra delen av Gårdby alvar på gränsen till Sandby 1600 ex. vittringsgrus

Lokal 1b 1998 Södra delen av Gårdby alvar på gränsen mot Sandby 265 ex. vittringsgrus

Sandby

Lokal 2a 1999 Norr om vägen mellan Sk. Alby-Drörestorp 45 ex. vittringsgrus

Lokal 2b 2001 Norr om vägen mellan Sk. Alby-Drörestorp 3 ex. vittringsgrus

Lokal 2c 1999 Norr om vägen mellan Sk. Alby-Drörestorp 20 ex. vittringsgrus

Lokal 2d 1999 Norr om vägen mellan Sk. Alby-Drörestorp 1000 ex. vittringsgrus

Lokal 2e 1999 Norr om vägen mellan Sk. Alby-Drörestorp 25 ex. vittringsgrus

Lokal 2f 1999 Norr om vägen mellan Sk. Alby-Drörestorp 45 ex. spricksträngsalvar

Lokal 2g 1999 Norr om vägen mellan Sk. Alby-Drörestorp 2000 ex. vittringsgrus

Lokal 2h 1999 Norr om vägen mellan Sk. Alby-Drörestorp 20 ex. vittringsgrus

Lokal 3 1999 NO om Drörestorp, norr om alvarvägen 5 ex. spricksträngsalvar

Lokal 4 1989 Norr om Prästgropen 10 ex.

Lokal 5 1999 Väster om Prästgropen 20 ex. vittringsgrus

Lokal 6a 1999 Drörestorp ost söder alvarvägen 8 ex. vittringsgrus

Lokal 6b 1999 Drörestorp ost söder alvarvägen 120 ex. vittringsgrus

Lokal 7a 1998-99 Tornrör SV, västra delen hasselkarsten 3 ex. vittringsgrus

Lokal 7b 1999 Tornrör SV, västra delen av hasselkarsten 1 ex. spricksträngsalvar

Lokal 7c 1998-99 Tornrör SV, västra de-

len av hasselkarsten 40 ex. spricksträngsalvar

Lokal 8a 1997 Tornrör syd, söder hasselkarsten 5 ex. spricksträngsalvar

Lokal 8b 1999 Tornrör syd, söder hasselkarsten 50 ex. spricksträngsalvar

Lokal 8c 1997-99 Tornrör syd, söder hasselkarsten 11 ex. spricksträngsalvar

Lokal 9 1999 Tornrör SO 1 ex. spricksträngsalvar

Lokal 10 2000 Ekelunda 1,2 km NV 5 ex. vittringsgrus

Lokal 11 2002 Ekelunda SV, nära gränsen till Vickleby 1 ex. spricksträngsalvar

Lokal 12 1999 Ekelunda syd, nära gränsen till Stenåsa 7 ex. vittringsgrus

Vickleby

Lokal 13a 1972-2002 Trindkärr 1,6 km syd 46 ex. spricksträngsalvar

Lokal 13 b 2002 Trindkärr S. 1 ex. spricksträngsalvar

Lokal 14 2002 Lilla Vickleby alvar 2 ex. spricksträngsalvar

Lokal 15 2002 Lilla Vickleby alvar 44 ex. spricksträngsalvar

Stenåsa

Lokal 16 1972-2002 Frösslunda alvar 600 VNV murporten 1000 ex. vittringsgrus, purpurknipprot

Lokal 17 1999-2002 Frösslunda alvar 1000 m VNV murporten 500 ex. vittringsgrus, purpurknipprot

Lokal 18 1989 Möckelmossen SO 5 ex. vittringsgrus

Lokal 19 1968-2002 Stenåsa alvar, 200 m norr alvarvägen 26 ex. vittringsgrus, purpurknipprot

Lokal 23 1989 2 km NV Skärlövs station
5 ex.

Lokal 24 2000 Skärlöv alvar, ost
Lillmossen 2 ex.

Lokal 25 1972-2000 Skärlöv alvar 600
VNV stationen 204 ex. vittringsgrus,
purpurknipprot

Kastlösa

Lokal 26 1972-2002 St Dalby alvar, nära
sockengränsen i öster 3 ex. spricksträngs-
alvar

Segerstad

Lokal 27 1977-84 1 km NV kvarnen i
Mellby 20 ex.

Lokal 28a 1965-2002 Mellby väst, nära
sockengräsen till Smedby 55 ex. vittrings-
grus, purpurknipprot

Lokal 28b 1965-2002 Mellby väst, nära
sockengräsen till Smedby 64 ex. vittrings-
grus, purpurknipprot

Lokal 28c 1965-2002 Mellby väst, nära
sockengräsen till Smedby 40 ex. vittrings-
grus, purpurknipprot

Lokal 29 1977-2002 1,4 km väst Mellby
vid gammalt bilvrak 250 ex. vittringsgrus

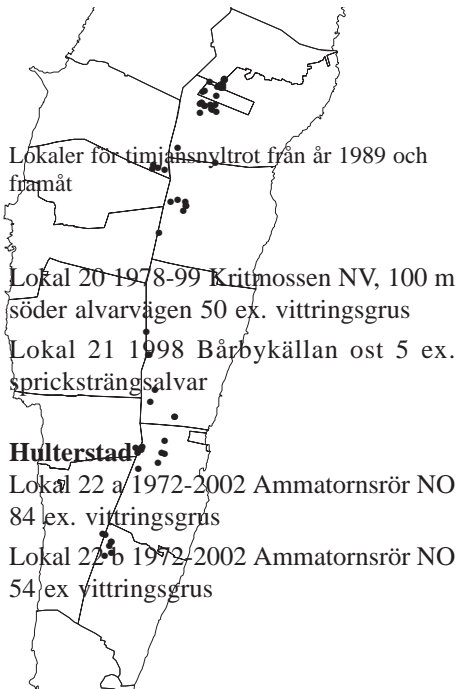
Lokal 30 1972-2002 1,7 km väst Mellby
30 ex. vittringsgrus

Lokal 31 1972-2002 2,9 km väst Mellby
100 ex. vittringsgrus, purpurknipprot

Smedby

Lokal 32a 1972-2002 Ost Storåshallen,
nära gränsen till Segerstad 33 ex. vittrings-
grus, purpurknipprot

Lokal 33b 1972-2002 Ost Storåshallen,
nära gränsen till Segerstad 4 ex. vittrings-
grus, purpurknipprot

Gräsgård

Lokal 34 1985-99 Solberga alvar, syd Tingstenen 50 ex. vittringsgrus

Lokal 35a 1999 Solberga alvar, 500 m syd alvarvägen 26 ex.

Lokal 35b 1999 Solberga alvar, 700 m syd alvarvägen 1 ex.

Lokal 36a 1972-2002 Mellstaby alvar 480 ex. vittringsgrus

Lokal 36b 1972-2002 Mellstaby alvar 3 ex. vittringsgrus

S. Möckleby

Lokal 37 1972-2002 Ca 250 m syd alvarvägen, nära sockengränsen 12 ex. spricksträngsalvar

Hot

Fårbete är inte gynnsamt för timjansnyltrot något som Åke Lundqvist noterade rekordåret 1972, endast undantagsvis fann han några timjansnyltrötter på fårbetade partier av Stora Alvaret. Får betar gärna olika örter och den doftande snyltrotten slinker också med. Dessutom ger hårdare fårbete trampskador på de känsliga bankarna med vittringsgrus som är en viktig biotop för arten. På lokalerna 16-19 i Stenåsa socken har nyligen fårbete upptagits, vi kommer att följa beståndens utveckling där. Purpurknipproten som tidigare funnits på lokalerna har vi inte kunnat återfinna de två senaste åren. Allt för intensivt bete speciellt med får utgör således ett hot mot arten. Men också upphörd hävd med igenväxning är ogynnsam speciellt torde detta gälla växtplatserna i spricksträngsalvaret.

Övrigt

Timjansnyltrotten är ganska lättodlad. Lissbeth Bringer har sedan flera år arten

som årsvisst parasit på backtimjan i kryddgården vid Ölands Folkhögskola. Själva sådde vi för 3 år sedan frön av snyltrotten på stortimjan *Thymus pulegioides* hemma i vår kryddgård, fröna kom från lokalen i Gårdby. I år kom det upp 5 snyltrötter som nästan torkade bort i juli-värmen. Jorden i vår trädgård består av väldränerad kalkrik sand.

Röllikesnyltrot*Orobanchе purpurea***Beskrivning**

Röllikesnyltrot parasiterar i Sverige på röllika *Achillea millefolium* men andra värdväxter i familjen *Asteraceae* förekommer utomlands. Växten är 15-40 cm hög, stjälken är blåviolett, glandelhårig med fjällika blad. Blommorna sitter i ett glest ax i toppen av stjälken, de är försedda med både stödblåd och förblad, något som endast finns hos röllikesnyltrot och grenig snyltrot *Orobanchе ramosa*. Kronan är blåviolett, 18-25 mm lång och försedd med glandler. Märket är vitt eller blekt blått och blomningen sker i juli. Arten kan knappast förväxlas med någon annan svensk växt.

Utbredning och historik

Röllikesnyltrot finns i Sverige endast på Öland. I Norden finns den dessutom på norra Sjöland. I världen för övrigt finner man arten från England i väster, österut till Ryssland och ända till Sydostasien. Hur arten inkommit i Sverige är oklart, möjligen genom klöverfrö.

Rikard Sterner gjorde primärfynd av arten i Sverige 1924 på en åkerren vid Kvigerälla i Glömminge socken. Arten sågs där senast 1937 innan den försvann.

Sommaren 1978 gjordes ett nyfynd av arten på en stugtomt i Högsrum socken då 30 exemplar kunde beskådas av många tillresta botanister. Samma sommar återupptäcktes arten vid sin lokal vid Kvigerälla.

Ekologi

Växtplatserna för röllikesnyltrot är samtliga starkt kulturpåverkade gräsmarker med för övrigt trivial flora där arten växer på röllika. Öland utgör växtens absoluta nordgräns. Arten verkar vara obligat korspollinerare vilket missgynnar små populationer. Fröna är små, kan spridas långt med vinden och bevara sin grobarhet länge. Nya lokaler kan därför etableras långt från den ursprungliga.

Aktuellt status och hot

Lokalen vid Kvigerälla verkar nu vara utgången. Åkerrenen har krympt och vuxit igen med snärjmåra och någon röllika finns knappast kvar, efter 1980 är inte röllikesnyltrot funnen på platsen. På stugtomten i Högsrums socken har arten fört en tynande tillvaro de senaste åren. Antalet snyltrotter har varierat enligt följande: 1994 5 ex, 1995 0 ex, 1996 4 ex, 1997 7 ex, 1998 12 ex, 1999 4 ex, 2000 1 ex, 2001 1 ex, 2002 0 ex. En igenväxning har skett med framförallt blåhallon *Rubus caesius* och trots röjningsinsats av flörelväktare verkar framtiden oviss för arten. En ökad beskuggning av omgivande träd är inte heller gynnsam och någon röllika står knappast längre att finna på lokalen. Således ett prekärt läge för denna mycket sällsynta växt. Men naturen kan alltid överraska oss. I början av augusti blev vi kontaktad av en markägare på norra Öland som berättade att han hade röllikesnyltrot

på sin tomt! Lokalen är belägen i Böda socken, således långt från de ursprungliga. Vid vårt besök på lokalen i början av augusti var alla snyltrotterna helt nedvissnade. En bild som markägaren tagit lämnar dock inget tvivel om att det rör sig om röllikesnyltrot. Marken är en igenvuxen betesmark som legat för fäfot i ett 15-tal år är innan en röjning för husbygge skedde år 2001. Och i år kom alltså 10 röllikesnyltrotter upp! Jordmånen på växtplatsen är sandig och marken är icke kvävepåverkad med en typisk torrmarksflora med röllika (växer rikligt), gulmåra och slån. Markägaren är införstådd med artens sällsynthet och kommer att medverka för att den fortsättningsvis ska kunna trivas här. Av hänsyn till markägaren har vi lovat att hålla lokalen hemlig. Hur snyltrotten kunnat etablera sig på norra Öland är oklart. Men eftersom fröna har lång grobarhet kan de ha legat vilande under lång tid. Någon medveten spridning är det helt säkert inte. Spridning genom byggmaskiner verkar inte heller troligt. Kanske finns fler lokaler som väntar på upptäckt? Arten är endast lätt att finna under sin blomningstid vilken är ganska kort. Trots detta nyfynd är framtiden för röllikesnyltrot i Sverige högst osäker och att den är rödlistad i hotkategorin akut hotad är förstäligt.

Murgrönssnyltrot

Orobanche hederæ

Beskrivning

Murgrönssnyltrot parasiterar normalt på murgröna *Hedera helix* men den kan välja andra växter i familjen *Araliaceae*. Stjälken är 15-50 cm hög, rödaktig, glandelhårig och täckt med fjäll. Kronpipen avsmalnar mot mynningen med ett tyd-

ligt avsatt bräm vilket skiljer den från närstående snyltrötter. Kronpipen är 10-20 mm lång, färgen rödbrun. Märket gult och blomningen sker i juli-oktober.

Utbredning och historik

Arten förekommer inte spontant i Sverige utan är här insådd i framförallt botaniska parker. I Europa finns arten främst runt Medelhavet, den går upp till England och Tyskland och vidare till Iran.

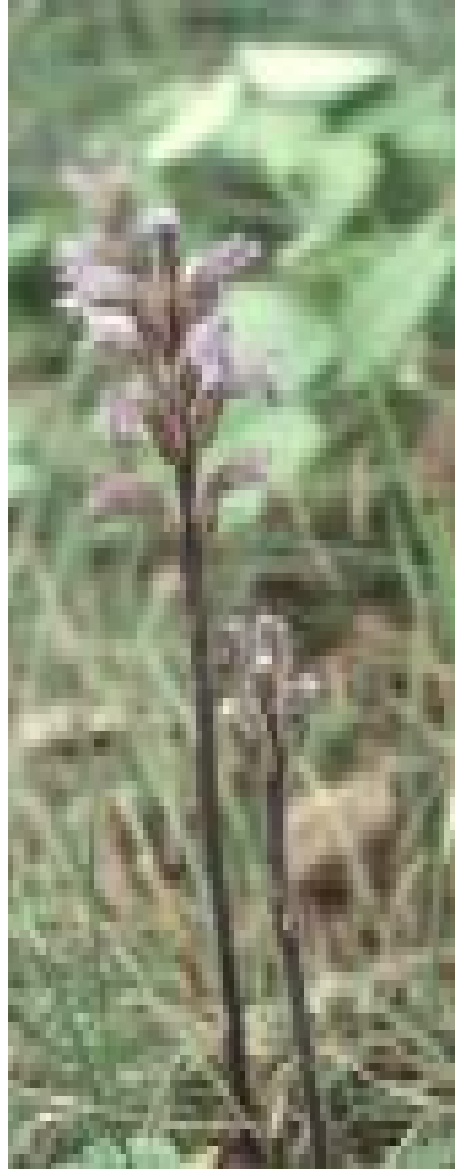
På Öland är arten insådd på murgröna 1955 vid Linsänkan i Glömminge socken, frömaterialen kom från Italien. Arten blommade första gången 1958 och blommade sedan nästan årligen, som mest med ett 10-tal exemplar. Arten fanns kvar på växtplatsen fram till slutet av 1980-talet då hårda vintrar gjorde att murgrönan dog liksom dess parasit.

Referenser

- Aronsson, M. (red.) 1999: *Rödlistade kärlväxter i Sverige – Artfakta*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Kraft, J. 1979: *Översikt över Orobanchae, snyltrötter, i Sverige*. Svensk Bot. Tidskr. 73: 27-37.
- Lundqvist, Å. 1974 b: *Betrachtungen über zwei öländische Orobanchaceen*. Svensk Bot. Tidskr. 68: 94-115.
- Mossberg, B. m.fl. 1992: *Den nordiska floran*.
- Rosvall, T. 1979: *Orobanche alba, timjansnyltröt, på Gotland*. Svensk Bot. Tidskr. 73: 1-6.
- Sternier, R. 1938: *Flora der Insel Öland*. Acta Phytogeogr. Suec. 9.
- Sternier, R. 1986: *Ölands kärlväxtflora*. 2:a reviderade upplagan utgiven av Åke Lundqvist. Stockholm.
- Tutin, T.G. et al 1968: *Flora Europaea* 3. Cambridge.

Otryckta källor
ÖBF:s register över hotade kärlväxter

Muntliga uppgifter: Bo-Göran Johansson angående timjansnyltröt på Gotland

Röllikesnyltröt *Orobanche purpurea* Foto: Thomas Gunnarsson

Helianthemum oelandicum

Ölandssolvända

Cistaceae MISSGYNNAD (NT)

Ordn. *Malvales*, Fam. *Cistaceae* (solvändeväxter), *Helianthemum oelandicum* (L.) Willd.

Beskrivning. Ölandssolvända är ett lågväxt ris med elliptiska, motsatta blad som saknar stipler. Blommorna är vanligen klart gula, men åtminstone hos äkta ölandssolvända kan de också vara ljus svavelgula. Kronbladen är bakåtriktade. Blommorna är öppna vid solsken och sluter sig under natten och vid mulen väderlek. Roten är en djup, kraftig, grenig rot som genom vinterns uppfrysning ofta lyfts upp ovan jord. I Sverige finns två varieteter som båda är endemiska för Öland: äkta ölandssolvända, var. *oelandicum*, och filthårig ölandssolvända, var. *canescens*. Äkta ölandssolvända har en koncentrerad blomning i maj – juni. Den saknar stjärnhår men kan ha glesa borsthår eller filthår. Filthårig ölandssolvända blommar från juni till oktober, med blomningsoptimum i början av juni respektive i slutet av juli. Plantan är oftast tätt hårig med stjärnhår, borsthår och/eller filthår på blad (särskilt undersidorna), foderblad och blomstänglar.

Utbredning och status. Pollenanalyser har visat att ölandssolvända under seneglacial tid var spridd i hela södra Skandinavien. Idag finns den enda skandinaviska förekomsten på Öland. Den äkta ölandssolvändans utbredning omfattar större delen av Öland där den bara saknas i några få socknar (Källa, Köping, Egby, Bredsätra och Glömminge). På Stora alvaret är den särskilt vanlig, och kan där bli helt dominerande. Den förekommer också sparsamt utanför alvaren, t ex i de östra sjömarkerna. Den filthåriga ölandssolvändan är i sin utbredning begränsad till den sydligaste delen av Öland och finns i Södra Möckleby, Ventlinge, Gräsgård och Ås socknar. Artens taxonomi är fortfarande under utredning. Ytterligare taxa i ölandssolvände-komplexet finns i stora delar av Europa, men saknas i Holland, Belgien, Baltikum och Skandinavien (utom Öland). Flera av dessa taxa är endemiska.

Ekologi. Ölandssolvända är, liksom många andra alvarväxter, konkurrenskänslig. Den växer främst på kalkrikt vittringsgrus på de tunnjordiga delarna av Ölands alvarmarker, och blir där ofta dominerande. Dessa miljöer blir vattendränkta vintertid vilket resulterar i kraftiga froströrelser. Resultatet av dessa rörelser syns ofta i form av frostpolygoner med fint material i mitten och grövre material i kanterna. Den bistra miljön gör att få andra arter kan konkurrera, men följearter kan vara fårsvingel, bågsvingel (*Festuca rubra* ssp. *oelandica*), backtimjan och alvarglim. Flera busklavar förekommer också tillsammans med ölandssolvända, t ex islandslav, snölav och masklav. Ölandssolvända förekommer också sparsamt på torra moränryggar både på och utanför alvarmarkerna.

Tillväxten hos de två varieteterna av ölandssolvända skiljer sig något. Hos äkta ölandssolvända anläggs de blommande skotten redan på sensommaren och hösten året innan. Alla blomstänglar utvecklas alltså på fjolårets skott. Hos den filthåriga ölandssolvändan sker den tidiga blomningen på fjolårets skott, medan de sena blomstänglarna utvecklas på årsskotten. Fröna kan gro direkt efter mognaden om det är tillräckligt fuktigt. Om groningen inte sker direkt hårdnar fröskalet så att det blir ogenomträngligt för vatten, och fröet går in i frövila. För att frövilan ska brytas krävs att fröskalet nöts så att det kan ta in vatten. Filthårig ölandssolvända är till stor del höstgroende eftersom fröna mognar i augusti när marken ofta är fuktig och fröna kan gro direkt. Äkta ölandssolvända är däremot oftast vårgroende eftersom fröna mognar under högsommaren och då oftast går in i frövila. Låga vintertemperaturer har visat sig ge hög groningen under efterföljande vår. Hos båda varieteterna är innerväggarna av epidermiscellerna förslemmade, något som tolkats som ett sätt att lagra vatten, eller som ett transpirationsskydd. Ölandssolvändan är främst vindpollinerad och har en mycket låg grad av självbefruktning. Insektspollinering förekommer också, men har troligen bara betydelse under den sena blomningen.

Hot. Ölandssolvända har sin huvudförekomst och sina starkaste populationer på grusalvaren. Dessa miljöer är mycket ursprungliga och hålls öppna även utan bete. Miljön är så extrem att konkurrensen med andra växter är mycket svag. Det innebär att inga påtagliga hot förekommer idag. I områden med högt betetryck, särskilt från får, kan för hårt bete vara ett hot. Ölandssolvända ratas av nöt och hästar, men kan ibland betas av får. Arten är känslig för trampskador, särskilt under torra perioder då grenarna lätt går av. Vid ”normalt” betetryck uppehåller sig djuren sällan i grusalvaren, vilket gör att trampskador inte uppstår. Där arten växer på moränryggar är förbuskning, främst av en, ett hot.

Åtgärder. Artens utbredning utanför alvarmarkerna bör undersökas mer ingående. För att få en uppfattning om artens nuvarande populationsutveckling bör några populationer från olika habitat (grusalvar och torra gräsmarker) övervakas vartannat – vart tredje år.

Övrigt. Ölandssolvände-komplexets taxonomi har debatterats livligt genom åren och är ännu inte helt utredd. Tidigare har framförallt bladens hårlighet, men också tidpunkten för blomning, ansetts vara viktiga karaktärer för indelningen. Sterner (1936) skilde ut tre arter i Sverige: den tidigblommande och kala *H. oelandicum* (endemisk), *H. canum* (Centraleuropa, senblommande med tätt stjärnhåriga bladundersidor) samt *H. italicum* ssp. *rupifragum* (sydöstra Europa senblommande och utan stjärnhår). I Flora Europaea skiljs två arter ut; *H. oelandicum* med fem underarter och *H. canum* med sju underarter. Dessa två arter har nu slagits ihop till en art, *H. oelandicum*, uppdelad i underarter och varieteter. Ölandssolvända är Ölands landskapsblomma.

Utländska namn – NO: Ölandssolrose, DK: Ølands-soløje, GB: Hoary rock-rose, Öland rock-rose.

Litteratur

- Berglund, B. 1966. Late-Quaternary vegetation in eastern Blekinge, south-eastern Sweden. A pollen-analytical study. I. Late-Glacial time. *Op. Bot.* 12 (1), Lund.
- Du Rietz, G. E. 1923. De svenska *Helianthemum*-arterna. *Bot. Not.* 76: 435–446.
- Sterner, R. 1936. *Helianthemum oelandicum* (L.) Willd. och dess anförvanter på Öland. *Svensk Bot. Tidskr.* 30: 419–432.
- Proctor, M. C. F. & Heywood, V. H. 1968. *Helianthemum* I. Tutin, T. G. m.fl.. *Flora Europaea*, 2: 286–291. Cambridge University Press, Cambridge.
- Törnblom, G. 1908. Iakttagelser öfver *Helianthemum canum* (L.) Baumg. och *Helianthemum oelandicum* (L.) Willd. på Ölands alfvar. *Svensk Bot. Tidskr.* 2: 32–37.
- Widén, B. 1980. Flowering strategies in the *Helianthemum oelandicum* (Cistaceae) complex on Öland, Sweden. *Bot. Not.* 133: 99–115.
- Widén, B. 1982. *Reproductive biology in the Helianthemum oelandicum* (Cistaceae) complex on Öland, Sweden. Akademisk avhandling, Lunds Universitet.
- Widén, B. 1986. Biosystematics in the *Helianthemum oelandicum* complex on Öland. *Symb. Bot. Ups.* 27(2): 53–60.
- Widén, B. 1988. Partitioning of variation in pubescence of a dwarf shrub, *Helianthemum oelandicum*. *Acta Phytogeogr. Suec.* 76: 135–156.
- Witte, H. 1906. *Till de svenska alfvarväxternas ekologi*. Almqvist & Wiksell, Uppsala.

ArtDatabanken 2001-12-17. Faktablad: *Helianthemum oelandicum* – Ölandssolvända. Förf. Helena Lager 2001.

Silene uniflora ssp. petraea alvarglim Caryophyllaceae MISSGYNNAD (NT)

Ordn. *Caryophyllales*, Fam. *Caryophyllaceae*, *Silene uniflora* Roth ssp. *petraea* (Fr. ex Hartm.) Jonsell & H. C. Prentice. Syn. *Silene maritima* var. *petraea* Fr. ex Hartm.

Beskrivning. Alvarglim är en av två svenska underarter till strandglim, *Silene uniflora*. Det är en flerårig, lågväxt nejlikväxt som ser ut som ett mellanting mellan strandglim och den närbesläktade smällglimen, *Silene vulgaris*. Hela växten är kal och något vedertad vid basen. Bladen är motsatta och brett lansettlika – ovala, blågrå, ofta med rödaktiga spetsar och något köttiga. Kronbladen är vita, djupt kluvna och har ofta en

rödviolett fläck vid basen av kronbladens inskränning. Bikrona finns alltid men kan variera från otydlig till tydlig. Blommorna har gröna stöblad och är 1–3 per stjälk. Blomningstiden är utdragen från slutet av maj – början av oktober med toppar i juni respektive slutet av juli. Fodret är uppblåst, 20- nervigt och ofta med en rödstrimmig, nättlik ådring. Alvarglim skiljs från strandglim genom att den har bredare, mindre köttiga blad, ett ej mattbildande och mer upprätt växtsätt, smalare kronblad som sällan överlappar, samt en mindre tydlig bikrona.

Utbredning och status. Alvarglim är endemisk för Öland och Gotland. På Öland förekommer den endast på Stora alvaret. På Gotland följer utbredningen stråken med revkalk, med rätt koncentrerad utbredning på mellersta och södra delen av ön, medan den har en mer uppsplittrad förekomst på norra delen. Tillfälligt har den även hittats i Småland och Blekinge.

Ekologi. Alvarglim växer i små, glesa populationer på de grusigaste delarna av alvaret där de tunna jordarna ofta blir kraftigt omrörda av frost under vintern. Få andra växter klarar denna miljö, men följearter kan vara såpört, ölandssolvända (endast Öland), vit fetknopp och fårsvingel. På Gotland växer alvarglim också på grusiga stränder, innanför den zon som normalt spolats av havet. Fröna behöver någon form av mekanisk nötning för att gro, vilket innebär att groddplantor inte förekommer varje år. Den är höstgroende och blommar året efter groning. Alvarglim är, liksom sina nära släktingar smällglim och strandglim, gynodioik – förutom hermafroditer finns rent honliga individ med tillbakabildade ståndare i populationerna. Den kan hybridisera med smällglim när de möts. Detta sker endast på platser där ruderatvegetation med smällglim förekommer i anslutning till alvaren eller stränderna, dvs vid vägar, parkeringsplatser etc. Hybriderna är fåtaliga men blir fertila och kan överleva flera år. Alvarglim pollineras främst av nattflyn (bl a nejlikflyn, *Hadena* spp.) och solitära bin. Nejlikflyna lägger dessutom ägg i blommorna och larverna är kraftiga predatorer på blommor och frön. Predationen kan leda till att mycket få frön produceras, särskilt under första halvan av blomningsperioden. Den genetiska variationen är hög hos alvarglim, trots den begränsade utbredningen, och genflödet mellan populationerna är mycket stort.

Hot. De grusiga habitat där alvarglim förekommer är mycket ursprungliga och hålls öppna även utan bete. Miljön är så extrem att konkurrensen med andra växter är mycket svag. Det innebär att inga påtagliga hot förekommer idag. Alvarglim kan betas, främst av får, när betetrycket är högt. I områden med mycket högt betetryck kan således för hårt bete, och de tramskadorna det medför, vara ett hot. Hybridiseringen med smällglim kan i vissa fall vara ett hot. En del populationer har tydliga inslag av smällglim, vilket lättast ses på bladens form och antal blommor. Habitatet för smällglim och alvarglim skiljer sig dock så mycket att hybridiseringen främst blir ett hot i övergången mellan de olika habitatet. Fröpredation av larver av nejlikflyn kan vissa år resultera i att mycket

få frön produceras. Fröbanken är dock långlivad varför detta inte bör vara något hot.

Åtgärder. Inga specifika åtgärder verkar behövas i nuläget. En viss extensiv övervakning av alvarglim är lämplig för att kunna upptäcka förändringar i tid. För de reservat där alvarglim förekommer bör reservatsföreskrifterna ta hänsyn till arten.

Övrigt. Alvarglimens taxonomi har länge varit omstridd. Idag räknas den som underart till strandglim, *Silene uniflora*. Nominatunderarten, ssp. *uniflora*, förekommer i Sverige i två områden: längs västkusten samt längs ostkusten från Stockholms skärgård. De två underarternas utbredning överlappar inte. Strandglim (ssp. *uniflora*) finns utanför Sverige i norra och västra Europa. Ytterligare underarter i Europa är ssp. *thorei* (N Spanien, V Frankrike), ssp. *prostrata* (Sydeuropa), ssp. *islandica* (Island). I de kalkrika bergstrakterna (Pyrenéerna, Alperna, Karpaterna) finns ytterligare en underart, ssp. *glareosa*, som troligen är mycket närstående alvarglim. Alvarglim är också mycket nära släkt med smällglim, *S. vulgaris*. I Sverige finns endast underarten *S. vulgaris* ssp. *vulgaris* som är ett ”ogräs”.

Litteratur

- Chater, A. O., Walters, S. M. & Akeroyd, J. R. 1993. *Silene* L. I Tutin, T.G. m fl. *Flora Europaea* 1: 204–205. Cambridge University Press, Cambridge.
- Marsden-Jones, E. M. & Turrill, W. B. 1957. *The bladder champions (Silene maritima and S. vulgaris)*. The Ray Society, London.
- Pettersson, M. W. 1992. Taking a chance on moths: oviposition by *Delia albifrons* (Diptera: Anthomyiidae) on the flowers of bladder campion, *Silene vulgaris* (Caryophyllaceae). *Ecological Entomology* 17: 57–62.
- Pettersson, M. W. 1992. Advantages of being a specialist female in the gynodioecious *Silene vulgaris* (Caryophyllaceae). *Am. J. Bot.* 79: 1389–1395.
- Pettersson, M. W. 1994. Large plant size counteracts early seed predation during the extended flowering season of a *Silene uniflora* (Caryophyllaceae) population. *Ecography* 17: 264–271.
- Runyeon, H. & Prentice, H. C. 1996. Genetic structure in the species-pair *Silene vulgaris* and *S. uniflora* (Caryophyllaceae) on the Baltic island of Öland. *Ecography* 19: 181–193.
- Runyeon, H. & Prentice, H. C. 1997. Genetic differentiation in the Bladder Champions, *Silene vulgaris* and *S. uniflora* (Caryophyllaceae) in Sweden. *Biol. J. Linn. Soc.* 61: 559–584.
- Runyeon, H. & Prentice, H. C. 1997. Patterns of seed polymorphism and allozyme variation in the bladder champions, *Silene vulgaris* and *Silene uniflora* (Caryophyllaceae). *Can. J. Bot.* 75: 1868–1886.
- Runyeon-Lager, H. & Prentice, H. C. 2000. Morphometric variation in a hybrid zone between the weed, *Silene vulgaris*, and the endemic, *Silene uniflora* ssp. *petraea* (Caryophyllaceae), on the Baltic island of Öland. *Can. J. Bot.* 78(11): 1384–1397.
- Witte, H. 1906. *Till de svenska alfvarväxternas ekologi*. Almqvist & Wiksell, Uppsala.

ArtDatabanken 2001-12-18. Faktablad: *Silene uniflora* ssp. *petraea* – alvarglim. Förf. Helena Lager 2001.

Gråborgsängen

av Lissbeth och Karl-Göran Bringer

Gråborg är ett av Ölands mest kända och populära turistmål. Från 136:an vid vägskälet med de två stora kvarnarna och Almérs affär åker man österut förbi Tveta. Efter att ha passerat avtaget mot Gårdby fortsätter man vägen mot Norra Möckleby cirka 2,6 km och ser då en skylt åt vänster, som markerar avtaget mot Gråborg. Färden går vidare några 100 meter längs en grusväg, varefter man når en stor parkeringsplats. Man har kommit till Borgs by, som är en liten radby bestående av endast två gårdar. Området inköptes 1945 av Kungl. Vitterhetsakademien och avsattes som ett kulturminnesområde. Det gamla odlingslandskapet var då starkt igenväxt men har därefter successivt restaurerats och återfått sitt gamla utseende.

Under turistsäsongen är det givetvis den imponerande fornborgen, som är det främsta dragplåstret, men när man vandrar mot borgen längs den vasstäckta uthuslängan, passerar man en markväg åt vänster med skylten "Borgs ängar". Följer man den, kommer man efter något hundratal meter till ett grindhål, som leder in till det, som i fortsättningen kommer att kallas "Gråborgsängen". Denna representerar en naturtyp, lövängen, ängset, som idag är ovanlig, men som i vår tidigare agrara historia haft vidsträckt utbredning och stor betydelse. "Vägen gick genom de skönaste lundar man någonsin sett som vida uti skönhet övergingo alla orter i Sverige", skriver Linnaeus om sin resa mot Resmo

längs landborgen. Färden gick genom ett landskap, som formats av århundradens slätter, som skapat förutsättningar för en speciell art- och färgrik flora.

Hur det gamla ängsbruket gick till kan man läsa i en artikel i "Krutbrännaren" 1996:2, där tidigare arrendatorn i Borg Siv Toresson, beskriver trakten kring Gråborg och dess historia. Hon redovisar, hur arbetet med ängens skötsel traditionsenligt bedrivs under året med räfsning, bränning, röjning, slätter och under tidig höst lätt bete av nötkreatur. Den blomsterprakt med bl.a. talrika orkidéer, som blir en biprodukt till ängsskötseln, beskrivs också. Man inser, att arbetet med att skapa en produktiv äng är mycket omfattande, och det är inte förvånande, att arealerna slätteräng snabbt minskade, när den effektivare vallodlingen infördes.

På Öland finns idag bara ett fåtal ängsmarker, som hävdas enligt gammalt mánér. Bäst kända är ängarna vid Lilla Horn, Södra Greda samt Gråborg. Av dessa är det bara ängen vid Lilla Horn, där hävden skett tämligen oavbrutet, medan de två andra varit mer eller mindre igenväxta och senare restaurerats. Däri ligger kanske orsaken till, att man idag vid Lilla Horn hittar en av de verkliga indikatorerna på hävdad slättermark, den tidigblommande spåda ögontrösten, *Euphrasia stricta tenuis*.

Med tanke på att det ännu finns åtskilliga välhävda ängar på Gotland, kan

man undra, varför så litet finns kvar på Öland. På Gotland är det främst hembygdsföreningarna, som står för vården, medan deras öländska motsvarigheter i stället fokuserat intresset kring bevarande och restaurering av öns kvarnar.

Den, som besöker Gråborgsängen, bör ha i minnet, att ängen skall slås. Man kan utan svårighet beundra de botaniska sevärdheterna, om man håller sig till befintliga stigar. I den följande beskrivningen tänker vi oss, att vandraren tar till vänster vid det tidigare nämnda grindhålet och följer stigen medurs runt ängen. På ett par ställen ser man mätapparatur ute i gräset, som satts upp av forskare från Ekologiska stationen i Ölands Skogsby.

Trädbeståndet domineras av björk och hassel med inslag av några stora oxlar och askar samt enstaka sälgar, aplar och ekar. I buskskiktet tillkommer spridda enar samt hagtorn (*Crataegus* spp.), olvon (*Viburnum opulus*), benved (*Euonymus europaeus*), kornell (*Cornus sanguineus*) och stenros (*Rosa canina*). I ängens centrala del utbreder sig en öppen fuktäng. I nordväst ökar fuktigheten, och ett stycke av stigen är spångad. I öster löper den tidigare nämnda markvägen genom ängen bort mot en rastplats, som säkert är en av Ölands mest idylliska. Den medförda kaffekorgens innehåll avnjuts lämpligen där, medan själva ängen får ligga orörd.

Under den tidiga våren har ängen inte så mycket att bjuda blomstervännen. Den centrala fuktängen är brungrå och ödslig, men älvväxingen (*Sesleria uliginosa*) har börjat utveckla sina svartviolettera stråttoppar. Buskviol (*Viola hirta*) utgör ett annat violett inslag, och längre in i ängen ser man mattor av vitsippor (*Anemone nemorosa*) och gulsippor (*A. ranunculoides*). Blåsippa (*A. hepatica*) växer

helst kring hasselbuskarna tillsammans med vårlök (*Gagea lutea*). Ängens sippblomning når dock knappast upp till prakten i de kringliggande hässlarna i Mittlandsskogen.

Kring månadsskiftet april-maj har ängen räfsats och fjolårslöven bränts på ett par bestämda brandtytor. Nu blommar ängsviolerna (*Viola canina*) och de första skogsviolerna (*V. riviniana*) har slagit ut. Kring grindhålet lyser det gult av svalört (*Ranunculus ficaria*), gullviva (*Primula veris*) och majsmörblomma (*Ranunculus auricomus*). Den sistnämnda representeras av en småart med talrika missbildade eller reducerade kronblad. De första blommorna av S:t Pers nycklar (*Orchis mascula*) har slagit ut, och humleblomstrens (*Geum rivale*) knoppar nickar. Mot mitten av maj har sipporna börjat blomma över, men den gula färgen förstärks nu av nyutslagna maskrosor. I ängens utkanter ser man ogräsmaskrosor ur sektionen *Ruderalia*, men inne bland hasselbuskarna kan man hitta representanter för släktet *Taraxacum* av ädlare valör. Med hjälp av taraxacologen Tommy Nilsson fick vi våren 2001 möjlighet att något tränga in i maskrosornas komplicerade värld. I ängens inre delar växer representanter för sektionen ängsmaskrosor (*Hamata*), som bl.a. kännetecknas av finstrimmiga bladskäft och violettonade, utstående holkfjäll. Med Tommys hjälp urskildes den äkta ängsmaskrosen (*T. hamatum*) samt dagmaskrosen (*T. subhamatum*). Ur sektionen kärrmaskrosor (*Celtica*) växte här Gelerts maskros (*T. gelertii*) samt tåtmaskros (*T. bracteatum*). Medan flertalet arter i släktet kännetecknas av sin släta bladlösa stjälk, har den sistnämnda ofta ett litet bladskott strax under korgen. I fuktigare partier hittades

sumpmaskros (*T. intercedens*) och saffransmaskros (*T. crocinum*) tillhörande sektionen strandmaskrosor (*Palustria*). Vårbrodd (*Anthoxanthum odoratum*) och slankstarr (*Carex flacca*) blommar liksom små tuvor av rosettjungfrulin (*Polygala amarella*) samt ängens enda daggekåpa, sammetsdaggekåpa (*Alchemilla glaucescens*).

Fram mot månadsskiftet maj-juni händer mycket i ängen. Där stigen börjar vid grindhålet växer skogslök (*Allium scorodoprasum*) samt rikligt med kummin (*Carum carvi*). I kanten mot det fuktigare centralpartiet hittar man stora bestånd av luddstarr (*Carex tomentosa*), en öländsk specialitet med håriga fruktgömmen. Ängens dominerande färg är fortfarande gult, men gullvivor och majsmörblommor har blommat över och ersatts med vanlig smörblomma (*Ranunculus acris*) och knölsmör-

blomma (*R. bulbosus*). I fuktängen har S:t Pers nycklar börjat chansera och ersatts av praktfulla exemplar av johannesnycklar (*Orchis militaris*), medan föreningens symbol, krutbrännaren (*Orchis ustulata*) är sparsam och göknycklar (*Orchis morio*) tycks saknas. Majvivorna (*Primula farinosa*) blommar, ängsnycklarna (*Dactylorhiza incarnata* ssp. *incarnata*) börjar skifta i rött, och flugblomstren (*Ophrys insectifera*) exponerar sina förstaflugor.

Listan över blommor i ängen kan göras lång med teveronika (*Veronica chamaedrys*), mandelblomma (*Saxifraga granulata*), backklöver (*Trifolium montanum*) och käringtand (*Lotus corniculatus*) som iögonenfallande inslag. Inne bland hasselbuskarna börjar tandrotens (*Cardamine bulbifera*) blommor se något bedagade ut, medan midsommarblomster

Teckning av Adam Hedin

(*Geranium sylvaticum*) och sårlåka (*Sanicula europaea*) frodas. Maskrosblommorna har omvandlats till vita ulliga bollar, men nya gula färginslag tillkommer genom fibblorna. De första hagfibblorna (*Hieracium Sect. Vulgata*) och skogsfibblorna (*H. Sect. Hieracium*) har slagit ut, medan klasefibblorna (*Crepis praemorsa*) ännu står i knopp. Kring spången i ängens nordvästra del hittar man småvänderot (*Valeriana dioica*), ”både han och hon” för att citera Linnaeus, samt tidigt blommande exemplar av svinrot (*Scorzonera humilis*), som är en av den gamla slåttermarkens karaktärsarter. Tvåbladet (*Listera ovata*), en av långblommarna bland orkidéerna, är mycket vanlig, medan nästroten (*Neottia nidus-avis*) bara visar sig med enstaka exemplar vissa år.

Vill man någorlunda säkert få uppleva den sistnämnda klorofyllösa växten, rekommenderas en sidoutflykt på hemvägen från Gråborg. Åk ut till Möcklebyvägen och ta av västerut. Efter 400 meter kommer man till en parkeringsficka på vägens norra sida strax innan pölen med inplanterade röda näckrosor. Gå tillbaka ett litet stycke längs landsvägen och beundra i förbifarten fältvedel (*Oxytropis campestris*), sötvedel (*Astragalus glycyphyllos*) och ölandssolvända (*Helianthemum oelandicum*) i vägslänten. Vid skylten ”Tveta vattenskyddsområde” går en väg åt vänster, som leder in i Mittlandsskogen mot Törnbyggens stugby förbi ett stort bestånd av skavfräken (*Equisetum hyemale*). Strax därefter brukar man se talrika näströtter till höger nära vägkanten. Längs vägen kan man också hitta plantor av luden johannesört (*Hypericum hirsutum*) samt rikligt med stenfrö (*Lithospermum officinale*), som så här års exponerar sina vita fjolårs-

frukter. Vintergröna (*Vinca minor*), rödblommig akleja (*Aquilegia vulgaris*) och såpnejlika (*Saponaria officinalis*) indikerar, att här tidigare funnits bebyggelse. Vill man ytterligare utöka orkidéupplevelsorna kan man ta av åt vänster från vägen, och efter något hundratal meter i svag utförsbacke hamnar man i ett typiskt axagkärr med ängsnycklar, blodnycklar (*Dacylorhiza incarnata* ssp. *cruenta*) och vaxnycklar (*D. i.* ssp. *ochroleuca*).

Mitten av juni. Hagtornet blommar. I den centrala delen av ängen ser man fortfarande johannesnycklar, flugblomster och smörblommor, men de har nu kompletterats med mängder av humleblomster, ängssyra (*Rumex acetosa*), ängsstarr (*Carex hostiana*) och slankstarr. Man ser också rikligt med rödklöver (*Trifolium pratense*). Här är det fråga om var. *pratense*, ängsrödklöver, som är mindre, späddare och mer nedliggande än den grövre kulturformen var. *sativum*, foderrödklöver. Darrgräs (*Briza media*) och ängshavre (*Helictotrichon pratense*) har gått i blom, medan luddtåtel (*Holcus lanatus*) ännu ligger ett steg efter. De första gula höskallorna (*Rhinanthus serotinus*) har slagit ut, medan släktingen korskovall (*Melampyrum cristatum*) ännu är i knopp, där den står inne bland buskarna granne med sårlåka och storrams (*Polygonatum multiflorum*). I ängens något torrare och skuggigare partier blommar mängder av skogsfibblor och hagfibblor. Kring spången och kring markvägen ser man också bestånd av utslagna klasefibblor, som är mer högvuxna och har blommorna i en lång klase i motsats till *Hieracium*-fibblornas kvastlika blomställning. I kärret kring spången blommar ängsnycklar och någon enstaka blodnyckel, och här kan

man också se ängens elegantaste halvgräs, skogsstarren (*Carex sylvatica*).

Midsommar. Prakten i ängen kulminerar, även om klasefibblor och midsommarblomster visar tecken på, att vegetationsåret närmar sig vändpunkten. Gula höskallror ger färg åt den centrala ängen med inblandning av vitmåra (*Galium boreale*), ängsrödklöver och humlelusern (*Medicago lupulina*). Förutom tidigare noterade gräs kan nämnas hundäxing (*Dactylis glomerata*), knylhavre (*Arrhenatherum elatius*), ängsgröe (*Poa pratensis*), den eleganta kamäxingen (*Cynosurus cristatus*) samt vårbrodd (*Anthoxanthum odoratum*), som så småningom skall ge det nyslagna ängshöet dess speciella doft. Bland orkidéerna står ännu tvåbladen fräscha i sällskap med tidigblommande brudsporrar (*Gymnadenia conopsea*) och de första skogsnycklarna (*Dactylorhiza maculata* ssp. *fuchsii*). Ängshaverrot (*Tragopogon pratensis*) och skogsfibblor bidrar till, att den dominerande färgen förblir gul. I ängens norra kant blommar vippärten (*Lathyrus niger*) tillsammans med kors- och ängskovall (*Melampyrum pratense*).

Ängens största prydnad är ändå de praktfulla skogs nattviolerna (*Platanthera bifolia* ssp. *latiflora*), vars upp till 60 centimeter höga plantor lyser som vita ljus i hasseldunklet. Med sina parallella ståndarknappar påminner de om ängsnattviol (*P. b.* ssp. *bifolia*), som på många håll är den ”vanliga” nattviol, men som saknas här. Skogs nattviolens särmärke är den långa sporen, vars nektarförråd bara är åtkomligt för ett fåtal insekter med extra lång sugsnabel. För oss representerar Gråborgsängen midsommarnattsdrömmen i sin öländska tappning, även om ingen Oberons hornkrona skymtar bland hasselgrenarna, och inga rusiga hantverkare lar-

mar borta på rastplatsen. Men man har lätt att förstå Linnaeus, när han inför det öländska lövängslandskapet utbrister: ”Den som blivit trött vid denna världens ostadiga sinnelag och söker undandraga sig dess fåfänga uti ett stilla obscuro, kan aldrig finna angenämre reträtt”.

Med julis inträde befinner vi oss i högsommaren, och midsommarfesten börjar kännas en aning avslagen. Ängshaverrotens blomkorgar har blivit fröbollar. I ängsytorna börjar enstaka höskallror gå i brunt, men nya färger tillkommer med prästkragar (*Leucanthemum vulgare*), stora blåklockor (*Campanula percisifolia*), nässelklocka (*C. trachelium*), solvändor (*Helianthemum nummularium* ssp. *nummularium*) och fluffig stormåra (*Galium album*). I de torra markerna börjar knylhavre tillsammans med hundäxing och timotej (*Phleum pratense*) ta överhanden. Skogs nattviolernas tid är förbi och ersätts nu av den grönvita nattviol (*Platanthera chlorantha*). De tidiga brudsporrarna har vissnat, men i stället står en mer senblommande generation i knopp. I de fuktiga markerna kring spången skjuter kärstistlar (*Cirsium palustre*) i höjden och de första blommorna hos kärrknipproten (*Epipactis palustris*) har slagit ut. På Borgs marker bedrivs ett skonsamt jordbruk, som gör att några av de gammaldags ogräsen kan hålla sig kvar. I åkerkanterna ser man rödmire (*Anagallis arvensis*) och åkerridds porre (*Consolida regalis* ssp. *regalis*) och längre fram också en raritet som sommarklynne (*Valerianella dentata*).

Mitten av juli. Vid ingången till ängen blommar kungsmyntan (*Origanum vulgare*) och ett praktfullt bestånd av skogslök. Höskallrorna börjar vissna, men än så länge rasslar de inte. Ängsblommorna har sett sin bästa tid, men de stora blå-

klockorna är ännu i gott skick. Kärrknipprötterna blommar för fullt liksom den andra vågen av brudsporrar, som genomgående är betydligt större än försommarens. Skogsknipprotens (*Epi-pactis helleborine*) blomställning nickar och bidar sin tid. Invid en hassel står ett par strån av ett högväxt gräs. Det är skugglostan (*Bromopsis ramosa*), ett av Mittlandsskogens ädelgräs. Bergmyntan (*Satureja vulgaris*) blommar sparsamt, den fyrkantiga johannesörtens (*Hypericum maculatum* ssp. *maculatum*) toppblommor börjar öppna sig, och sensommarblommande arter som brunört (*Prunella vulgaris*), krissla (*Inula salicina*), ängsskära (*Serratula tinctoria*) och småborre (*Agrimonia eupatoria*) dyker upp. Gräsfjärilar och pärlemorfjärilar fladdrar sommaraktigt, men de första eldsopparna ger höstkänsla.

Slutet av juli. Mycket av blomprakten är nervissnad och höskallrorna signalerar, att den gammaldags skördetiden är inne. Traditionenligt slås nu Gråborgsången. Brudsporrar och kärrknipprötter är överblommade, men säsongens sist blommande orkidé i ången, skogsknipproten, har rätat på stjälken och slagit ut de nedre blommorna. Plantorna brukar markeras med vita käppar för att rädda dem från slåtterfolket. Gräsen har börjat vissna, men nu lägger man märke till de pyramidformiga skira vipporna av storven (*Agrostis gigantea*).

Kungsmynta, vildmorot (*Daucus carota* ssp. *carota*) och krissla blommar än liksom den sistnämndas släkting luddkrisslan (*Inula britannica*) i fuktmarken tillsammans med älgräs (*Filipendula ulmaria*) och läkevänderot (*Valeriana officinalis*). Man ser också sparsamt av den flockblommiga slidsiljan (*Selinum dubium*),

ännu en ölandsspecialitet. Jordtistel (*Cirsium acaule*) och ängsrödklöver bidrar till, att ången fortfarande har färg.

Mitten av augusti. Det är glest mellan blommande plantor, men rödklint (*Centaurea jacea*), ängsvädd (*Succisa pratensis*), blodrot (*Potentilla erecta*) och höstfibbla (*Leontodon autumnalis*) håller ut i det längsta. Därmed kan kärlväxtsången i Gråborgsången anses vara över. Men nu börjar i stället ett nytt kapitel, svamparna!

I ångens kärlväxtflora saknas i stort sett större rariteter. Men bland svamparna är situationen en annan. Tommy Knutsson har gjort en sammanställning ur Botaniska Föreningens svampregister över arter, som påträffats i Gråborgsången eller dess omedelbara närhet. Den rymmer ett stort antal arter, som finns uppförda på den svenska rödlistan. Beteckningarna VU respektive NT framför artnamnen betecknar hotkategorierna sårbara (Vulnerable) eller missgynnade (Near Threatened). Goda svampår lägger man särskilt märke till de många vackra spindlingarna ur sektionen *Phlegmacium*. Nämnas kan också, att det nötbetade hässlet bortom rastplatsen hör till de mykologiskt värdefullaste delarna av Mittlandsskogen.

Karl-Göran och Lissbeth Bringer
Sleipnergatan 5
386 93 Färjestaden

Svampar funna i Gråborg, lövängen, 1992-2001

	<i>Agaricus silvaticus</i>	skogschampinjon
	<i>Agaricus sylvicola</i> (= <i>A. silvicola</i>)	knölchampinjon
NT	<i>Amanita ceciliae</i>	jättekamskivling
	<i>Amanita citrina</i>	vitgul flugsvamp
	<i>Amanita fulva</i>	brun kamskivling
	<i>Amanita muscaria</i>	röd flugsvamp
	<i>Amanita rubescens</i>	rodnande flugsvamp
	<i>Amanita vaginata</i>	grå kamskivling
	<i>Armillaria mellea s.lat.</i>	honungsskivling
	<i>Boletus aestivalis</i> (= <i>B. reticulatus</i>)	finluden stensopp
VU	<i>Boletus fechtneri</i>	sommarsopp
	<i>Boletus luridus</i>	eldsopp
VU	<i>Boletus radicans</i>	rotsopp
	<i>Calvatia excipuliformis</i> (= <i>Handkea ex.</i>)	långfotad röksvamp
	<i>Chalciporus piperatus</i>	pepparsopp
	<i>Clavaria falcata</i> (= <i>C. acuta</i>)	opalfingersvamp
	<i>Clavulinopsis corniculata</i>	ängsfingersvamp
	<i>Clitocybe gibba</i>	sommartrattskevling
	<i>Clitopilus prunulus</i>	mjölskevling
	<i>Coprinus comatus</i>	fjällig bläcksvamp
	<i>Coprinus niveus</i>	snövit bläcksvamp
VU	<i>Cortinarius alcalinophilus</i> (= <i>C. fulmineus</i> ss. Moser)	
VU	<i>Cortinarius argenteoilacinus</i>	
	<i>Cortinarius balteatocumatilis</i>	ekspindling
NT	<i>Cortinarius caerulescentium</i>	munkspindling
NT	<i>Cortinarius cotoneus</i>	olivbrun spindling
VU	<i>Cortinarius flavovirens</i> (inkl. <i>C. olivellus</i> Hry)	mjölspsindling
	<i>Cortinarius infractus</i>	bitterspindling
	<i>Cortinarius largus</i> (= <i>C. nemorensis</i>)	lundspindling
NT	<i>Cortinarius olearioides</i> (= <i>C. subfulgens</i>)	
	<i>Cortinarius porphyropus</i>	lilafläckig spindling,

VU	<i>Cortinarius prasinus</i>	(=anilinspindling)
	<i>Cortinarius riederi</i>	grönkantad spindling
	<i>Cortinarius talus</i>	halmspindling
VU	<i>Cortinarius terpsichores</i>	praktspindling
	<i>Cortinarius triumphans</i>	mångkransad spindling
	<i>Cystoderma amianthinum</i>	ockragul grynskevling
	<i>Dermoloma sp.</i>	obestämda sammets musseroner
NT	<i>Entoloma incanum</i>	grönopping
	<i>Entoloma lividoalbum</i>	lundrödling
VU	<i>Entoloma madidum (=E. bloxamii)</i>	blårödling
	<i>Entoloma nidorosum</i>	stinkrödling
	<i>Entoloma papillatum</i>	knopprödhatting
	<i>Entoloma rhodopolium</i>	tvålrödling
	<i>Entoloma sericeum</i>	silkesrödhatting
	<i>Entoloma serrulatum</i>	naggopping
	<i>Entoloma sodale</i>	
	<i>Entoloma undatum</i>	bandad navelrödling
	<i>Geastrum fimbriatum (=G. sessile)</i>	fransig jordstjärna
	<i>Gymnopilus penetrans</i>	fläckig bitterskevling
	<i>Hebeloma crustuliniforme</i>	tårfränskevling
	<i>Hebeloma sinapizans</i>	senapsfränskevling
	<i>Hydnum rufescens</i>	rödgul taggsvamp
	<i>Hygrocybe ceracea</i>	spröd vaxkevling
	<i>Hygrocybe coccinea</i>	blodvaxkevling
	<i>Hygrocybe conica</i>	toppvaxkevling
	<i>Hygrocybe miniata</i>	mönjevaxkevling
	<i>Hygrocybe mucronella (= H. reae)</i>	bitter vaxkevling
NT	<i>Hygrocybe quieta</i>	luktvaxkevling
	<i>Hygrophorus hedrychii (=H. melizeus)</i>	björkvaxkevling
	<i>Hygrophorus lindtneri</i>	hasselvaxkevling
	<i>Hygrophorus persoonii</i>	vitbrun vaxkevling
	<i>Hypholoma fasciculare</i>	svavelgul slöjskevling
	<i>Hypholoma lateritium</i>	tegelröd slöjskevling

	<i>Hypomyces lateritia</i> (= <i>Peckiella l.</i>)	blodriskssnyltning
	<i>Inocybe asterospora</i>	stjärnträding
	<i>Inocybe hystrix</i>	piggträding
	<i>Laccaria laccata</i>	laxskivling
NT	<i>Lactarius acerrimus</i> (= <i>L. insulsus s. auct.</i>)	gaffelriska
	<i>Lactarius pubescens</i>	blek skäggriska
	<i>Lactarius pyrogalus</i>	hasselriska
	<i>Lactarius torminosus</i>	skäggriska
	<i>Lactarius uvidus</i>	lilariska
	<i>Leccinum aurantiacum</i> (= <i>L. rufum</i>)	aspsopp
	<i>Leccinum carpini</i> (= <i>L. pseudoscabrum</i>)	hassel-sopp
	<i>Leccinum roseofractum</i>	rodnande strävsopp
	<i>Leccinum scabrum</i>	björksopp
VU	<i>Lycoperdon mammiforme</i>	slöjroksvamp
	<i>Lyophyllum crassifolium</i> (= <i>L. paleochroum</i>)	
NT	<i>Micromphale foetidum</i>	stinkbrosking
	<i>Mycena galericulata</i>	rynhätta
	<i>Mycena polygramma</i>	silverhätta
	<i>Paxillus involutus</i>	pluggskivling
	<i>Pholiota squarrosa</i>	fjällig tofsskivling
	<i>Pleurotus ostreatus</i>	ostronmussling
	<i>Psathyrella candolleana</i>	vitspröding
	<i>Russula betularum</i>	blek giftkremla
	<i>Russula decipiens</i>	fruktkremla
	<i>Russula nitida</i>	åderkremla
	<i>Russula sororia</i>	
	<i>Stropharia pseudocyanea</i>	pepparkragsskivling
	<i>Tricholoma album</i>	rättikmusseron
	<i>Tricholoma fulvum</i>	fläckmusseron
	<i>Tricholoma lascivum</i>	ekmusseron
	<i>Tricholoma myomyces</i>	gråmusseron
	<i>Tricholoma saponaceum</i>	såpmusseron
	<i>Tricholoma sulphureum s.lat.</i>	svavelmusseron
	<i>Xerula radicata</i>	rynkroting

Ölands Botaniska Förening

Program för januari - juni 2003

- Onsdag 22/1 Föredrag av docent Eje Rosén som sedan många år forskat på vegetationens utveckling på Stora Alvaret. Rubriken på föredraget är "Växterna och betesdjuren på Stora Alvaret". Missa inte detta tillfälle att fördjupa dina kunskaper!
Samling på Ölands Folkhögskola kl. 19.00.
- Tisdag 25/3 Upptaktsmöte. Vi presenterar årets inventeringsarter och delar ut floraväktarlokalerna till närvarande och frånvarande. Ta detta tillfälle att träffa styrelsen och delge oss dina synpunkter på hur vi ska arbeta med Ölands flora.
Samling på Ölands Folkhögskola kl. 19.00.
- Lör 10/5 Exkursion till Dyestad. Vi besöker de intressanta markerna runt Dyestad och får demonstrerat praktisk naturvård på plats samt njuta av vårfloran.
Samling väggorsningen i Dyestad kl. 10.00. OBS! Lång och blöt (stövlar) vandring.
- Sön 25/5 Exkursion till Jordhamn. Vi eftersöker det i Sverige nyligen upptäckta gräset sandbrodd (se SBT nr 5 2002) på en lämplig lokal. Andra växter som vi passerar på vår vandring uppmärksammas också.
Samling vid skurkvarnen i Jordhamn kl. 10.00.
- Sön 15/6 Årsmöte se separat kallelse. Efter årsmötet exkursion till Slottsälvaret och Borgehage som en del i SBT:s arrangemang "De vilda blom-morna dag".
Samling p-platsen vid Kaffetorget/Solliden söder om Borgholms slottsruin kl. 12.00.

Kallelse till årsmöte 2003

Medlemmarna i Ölands Botaniska Förening kallas härmed till **ordinarie årsmötesförhandlingar söndagen den 15 juni klockan 10.00** på Östergården i Karums by.

Efter mötet gör vi en exkursion till Slottsalvaret/Borgehage som en del i SBF:s arrangemang "De vilda blommornas dag".

Dagordning

1. Val av mötesordförande.
2. Val av två justeringspersoner.
3. Fråga om mötet utlysts i behörig ordning.
4. Styrelsens årsberättelse och redovisning av räkenskaper.
5. Revisionsberättelse.
6. Fråga om ansvarsfrihet för styrelsen.
7. Val av ordförande och övriga ledamöter i styrelsen.
8. Val av revisor och revisorsuppleanter.
9. Val av valberedning.
10. Fastställande av utgifts- och inkomststat.
11. Bestämmande av årsavgift.
12. Ärenden som styrelsen förelägger årsmötet.
13. Av medlem framställt, skriftligen motiverat förslag, som kommit styrelsen tillhanda senast 15 februari.
14. Övrigt av medlem framställt förslag, som styrelsen tagit ställning till. Endast de ärenden som angetts i kallelsen får föranleda beslut av årsmötet.
15. Övriga frågor.

Krutbrännaren nr. 2-3 / 2002

Botanikdagar i Skåne 2002

av Ulla-Britt Andersson m.fl. sid 39

Exkursion 9 juni "De vilda blommornas dag"

av Ulla-Britt Andersson och Thomas Gunnarsson sid 48

Havsnajas *Najas marina* - ny art för Öland

av Ulla-Britt Andersson och Thomas Gunnarsson sid 51

Ordföranden har ordet *av Ulla-Britt Andersson sid 52*

Släktet *Orobanche* på Öland

av Ulla-Britt Andersson och Thomas Gunnarsson sid 53

Artfaktblad om ölandssolvända och alvarglim

av Helena Lager sid 61

Gråborgsängen *av Lissbeth och Karl-Göran Bringer sid 66*